

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE, LITERE ȘI ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

***PSIHOLOGIE ȘI LITERATURĂ: SCHIMBĂRI ÎN CONSTRUCȚIA
PERSONAJELOR DETERMINATĂ EPISTEMOLOGIC ÎN EPOCA
VICTORIANĂ***

Doctorand:

Melinda BARTA-MIHALY (GORGAN)

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. habil. Maria-Ana TUPAN

ALBA IULIA

2023

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
CAPITOLUL 1: REȚELE DISCURSIVE: PSIHO-FIZICA- „SCIENCE MAITRESSE” A EREI.....	19
1.1. ASPECTE GENERALE.....	19
1.2. SURSE CONTINENTALE.....	22
1.2.1. Johann Friedrich Herbart.....	27
1.2.2. Gustav Theodor Fechner.....	31
1.2.3. Wilhelm Maximilian Wundt.....	33
1.2.4. Max Dessoir.....	35
1.3. SURSE ENGLEZE.....	38
1.3.1. Thomas Carlyle.....	38
1.3.2. William Whewell.....	41
1.3.3. John Stuart Mill.....	44
1.3.4. William James.....	46
1.3.5. Atmosfera intelectuală.....	50
1.3.6. Atmosfera literară.....	56
1.4. CONCLUZII PRELIMINARE.....	58
CAPITOLUL 2: DE LA MECANICA PSIHICĂ HERBARTIANĂ LA POZITIVISMUL JUMĂTĂȚII DE SECOL.....	62
2.1. ASPECTE GENERALE.....	62
2.2. MATURIZARE ȘI DEZVOLTARE.....	65
2.2.1. Tinere: Charlotte Brontë și <i>Jane Eyre</i> (1847).....	67
2.2.2. Tineri: Charles Dickens și <i>David Copperfield</i> (1849).....	77
2.2.3. Domni și doamne, viață și artă: Browning (el și ea) și <i>Aurora Leigh</i> (1856).....	86
2.3. IDENTITATE ȘI MEDIU.....	97
2.3.1. Mecanica mentală a lui Pip în <i>Marile speranțe</i> (1861).....	98
2.3.2. George Eliot și țesătorul din Raveloe— <i>Silas Marner</i> (1861).....	105
2.4. CONCLUZII PRELIMINARE.....	116

CAPITOLUL 3: PSIHOLOGIE ABISALĂ ȘI PRAGMATISM LA FINALUL EREI VICTORIENE.....	120
3.1. ASPECTE GENERALE.....	120
3.2. EREDITATE ȘI DESTIN.....	128
3.2.1. Tinere și ereditatea: <i>Tess d'Urberville</i> (1891).....	131
3.2.2. Tineri și destinul: <i>Jude neștiutul</i> (1895).....	140
3.3. SINELE ȘI DUBLUL.....	146
3.3.1. Henry James și euri diferite: <i>Portretul unei doamne</i> (1881), <i>Viața privată</i> (1892), <i>Desenul din covor</i> (1896), <i>Colțul vesel</i> (1908).....	149
3.3.2. R.L. Stevenson și eul divizat: <i>Straniul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde</i> (1886).....	170
3.3.3. Oscar Wilde și motivul dublului: <i>Portretul lui Dorian Gray</i> (1890).....	179
3.3.4. Bram Stoker și sinele sub hipnoză: <i>Dracula</i> (1897).....	192
3.4. CONCLUZII PRELIMINARE.....	201
CONCLUZII.....	210
BIBLIOGRAFIE.....	217

Cuvinte-cheie: psihologie, literatură, interdisciplinaritate, noul istorism, teorie critică, epistemologie, epoca Victoriană, negocieri discursive, identitate, psihologie abisală, pragmatism, ereditate, sine divizat, sine multiplu.

Proiectul de cercetare *Psihologie și literatură: Schimbări în construcția personajelor determinată epistemologic în epoca victoriană* este un studiu interdisciplinar care analizează schimbările survenite în construcția personajelor de-a lungul epocii victoriene. În strânsă legătură cu transformările epistemologice, se urmărește modificarea în construcția personajelor pe măsură ce se înaintează în epocă, de-a lungul celor cincizeci de ani, care separă romanul lui Charlotte Brontë, *Jane Eyre* de *Dracula* al lui Bram Stoker. Cercetarea, care a beneficiat de dezvoltări recente ale studiilor literare, este o încercare de evidențiere a schimbării incontestabile a strategiilor narrative în proza scrisă de la începutul secolului până la sfârșitul epocii victoriene.

Originalitatea cercetării noastre constă în perspectiva sa diacronică și interdisciplinară, conform cunoștințelor noastre, neexistând un studiu precedent al personajelor cu modificări explicate în lumina schimbărilor epistemologice.

În abordarea noastră, pornim de la ipoteza că schimbarea epistemei, mai exact, istoricul psihologiei de la versiunea percepționistă și asociaționistă a lui Herbart până la psihologia abisală a sfârșitului de secol, a fost responsabilă pentru modul în care s-a înțeles funcționarea minții și, în consecință, pentru maniera în care au fost construite personajele literare. Având ca punct de plecare întrebarea *De ce s-a schimbat discursul naratorial de la începutul secolului până la sfârșitul epocii victoriene?*, scopul nostru este de a demonstra cauzalitatea bine definită a schimbărilor stilistice care însoțesc transformările în istoria ideilor, iar **obiectivele studiului** sunt: identificarea distincției dintre anatomia percepției despre care se crede că determină personajele, viața lor interioară și trăsăturile psihologice, la începutul, și, comparativ, la sfârșitul epocii victoriene; demonstrarea faptului că diferențele dintre aceste construcții sunt ecouri ale altor discursuri nonliterare; și, în cele din urmă, evidențierea interferențelor dintre literatură și discursurile nonliterare, în special din domeniul psihologiei și al filozofiei.

În consecință, studiul vizează câteva lucrări reprezentative din îndelungata domnie a Reginei Victoria din perspectiva criticii actuale, privind „problematika textului și a istoriei nu ca o relație între

text și context sau prim-plan și fundal, ci în schimb [...] o înțelegere a textului ca moment privilegiat în cadrul unei rețele de practici discursive și materiale” (Wolfreys et al., 2006, p. 137)

Influența psihologiei asupra literaturii este urmărită începând cu realismul lui Dickens și sfârșind cu întoarcerea spre interioritate, concentrarea asupra mecanismelor psihologice ale individului, asupra sinelui, a eului în opera lui Henry James, Robert Louis Stevenson, Oscar Wilde și Bram Stoker. Lucrările pe care le analizăm nu sunt privite ca reprezentări mimetice ale vieții într-o narațiune de tip linear, ci ca reflexe ficționale ale unor mutații epistemice, care vizează un punct de vedere cultural holist.

În *Introducere în critica secolului 21*, Julian Wolfreys identifică „noi moduri de critică ‘hibridă’ care apar la începutul secolului XXI” (2002, p. 2). Sceptic față de procedurile care „se osifică în protocoale, simple scuze programate să limiteze actul de a citi sau, mai rău, a nu citi deloc și a evita lectura în numele metodologiei, ideologiei sau a normelor instituționalizate” (2002, pp. 8- 9), Wolfreys încurajează „crearea unor noi percepții din cadrul unor convenții particulare ale discursului critic.” Alăturându-ne ideilor lui Heidegger, că „o graniță nu este ceea ce oprește ceva, ci, așa cum recunoșteau grecii, granița este acel punct de unde ceva își începe prezența” (1971, p. 154), **metoda** pe care o propunem se află la intersecția dintre teorie critică și noul istorism.

Modalitatea de construcție a teoriei critice oferă posibilitatea de a accede la întreaga semioză culturală a unei epoci. Accesul la întreaga cultură victoriană oferă o deschidere spre discursul despre condiția umană în circumstanțe istorice specifice. Mai mult, acest context este istoricizat în sensul că este specific culturii, mediat de limbaj și de o percepție dublă: așa cum este el perceput de membrii societății victoriene și așa cum îl abordează cercetătorul din secolul XXI. Literatura victoriană este scindată între realiști (prezentând o realitate considerată materială, unitară, unică și dată în comun tuturor membrilor societății respective) și fenomenologi, care consideră că realitatea îi apare fiecărui subiect uman conform propriei condiții psihologice și ideilor la care a fost expus, epistemologiei epocii.

În Prefața la *Poezia victoriană: Poezie, poetică și politică* (1996), Isobel Armstrong susține că „Poezia și poetica perioadei victoriene au fost împletite, adesea în moduri captivante, cu teologia, știința, filozofia, teoriile limbajului și politică” (p. vii), epoca marcând trecerea la fenomenologie. Armstrong constată că „legătura dintre complexitățile culturale și complexitatea limbajului este indirectă, dar perceptibilă” (1996, p. 11). Într-o epocă în care „îndoiala și suspiciunea hermeneutică

au continuat să fie țesute în literatura secolului de la Carlyle la postromantici” (Tupan, 2023, p. 3), Isobel Armstrong percepe „o trecere de la ontologie la epistemologie, o schimbare de la investigarea temeiurilor ființei până la o interogare sceptică a fundamentelor cunoașterii, care devine fenomenologie, nu credință” (1996, p. 15). O perspectivă istoricistă este astfel deschisă cercetării, deoarece lumea experienței apare observatorilor umani în moduri diferite de-a lungul timpului. Șocantul început al cărții *Shakespearean Negotiations* (1988) de Stephen Greenblatt, unde autorul își anunță intenția de „a vorbi cu morții” indică tocmai această limitare generațională a unei anumite semioze sociale, dar sugerează și posibilitatea de a merge înapoi în timp prin artefactele supraviețuitoare pentru a putea obține o „perspectivă asupra tranzacțiilor culturale semi-tănuite cu care marile opere de artă sunt fortificate” (1988, p. 4). Conform lui, a studia semiologia socială în întregime nu înseamnă o abandonare a „impresiei de autonomie estetică” (Greenblatt, 1988, p. 5), ci o analiză a „condițiilor obiective ale acestei feerii, pentru a descoperi modul în care aceste urme ale circulației sociale sunt suprimate” (Greenblatt, 1988, p. 5). Perceperea textului drept un moment favorabil în timp, în cadrul unui sistem de convenții discursive (Wolfreys et al., 2006), continuă ideea lui Foucault, care îndeamnă la stabilirea „acelor serii diverse convergente, uneori divergente, dar niciodată autonome, care ne permit să circumscriem ‘locusul’ unui eveniment, limitele fluidității sale și condițiile apariției sale” (1972, p. 230), iar Greenblatt consideră că energia socială este declanșatorul perenității operelor literare.

Conform sugestiilor lui Stephen Greenblatt, „opera de artă este, în esența ei, produsul unui set de manipulări” (1992, p. 158), iar noi ne propunem să analizăm diferitele forțe care conlucrează sau lucrează una împotriva celeilalte, surprinzând efectele negocierilor discursive din lunga perioadă de domnie a Reginei Victoria. Deoarece considerăm că „opera literară este locul unei interacțiuni dialogice între voci multiple sau moduri de discurs” (Baker, 1996, p. 230), subscriind viziunii lui Stephen Greenblatt în ceea ce privește „schimbul reciproc profitabil” (1992, p. 158) dintre diferitele discursuri, ne propunem să examinăm negocierile energiilor semantice al căror efect este dizolvarea frontierelor dintre discipline. Tentativa de a reliefa aceste negocieri s-a dovedit a fi o încercare de a surprinde complexitatea: „un set subtil, evaziv de schimburi, o rețea de substituirii și compromisuri, o împotrivire a reprezentărilor concurente, o negociere între *societățile pe acțiuni*” (Greenblatt, 1988, p. 7). Hermeneutica textelor din epoca victoriană ca „produse ale împrumuturilor extinse, ale schimburilor colective și ale farmecelor reciproce” (Greenblatt, 1988, p. 7) este un act dinamic de cercetare a unui amestec specific perioadei în care ajungem la concluzia că „fiecare text este în mod

necesar înglobat într-o rețea complexă de practici sociale, economice și politice (asemănătoare epistemei lui Foucault); iar textele literare și nonliterare se deplasează unitar în cadrul acestei rețele” (Mason Vaughan, 2006, p. 105).

În eseu *Spre o poetică a culturii*, Stephen Greenblatt îndeamnă la dezvoltarea „termenilor pentru a descrie modurile în care materialul [...] este transferat dintr-o sferă discursivă în alta devenind proprietate estetică” (1992, p. 157). El consideră că percepția acestei mișcări ca fiind unidirecțională este iluzorie, deoarece „discursul estetic [...] este indisolubil legat de speculația capitalistă” (Greenblatt, 1992, p. 157), iar „discursul social este deja impregnat de energii estetice” (Greenblatt, 1992, p. 157). În *Stephen Greenblatt și noul istorism* (2006) Mason Vaughan susține că metoda de analiză a negocierilor discursive și a schimburilor întreprinse de Greenblatt are ca rezultat demonstrația că „energiile sociale care circulă între cele două texte sunt, probabil, caracteristice culturii în general” (p. 105). Astfel, studiul pe care îl propunem nu este doar o investigare a negocierilor discursive și o căutare a sensului „nu în afara exegezei, ci în spațiile nedescoperite ale negocierii și schimbului” (Greenblatt, 1992, p. 159), ci și o privire asupra formațiunilor de discurs, care împărtășesc unități textuale autonome și discrete, precum și rețele de intertexte menite să îi solicite interpretului o „arheologie a cunoașterii”, așa cum descrie Foucault acest cerc hermeneutic în cartea sa cu același titlu, fiindcă: „Frontierele unei cărți nu sunt niciodată clare: dincolo de titlu, primele rânduri și ultimul punct, dincolo de configurația sa internă și de forma sa autonomă, ea este prinsă într-un sistem de referințe la alte cărți, alte texte, alte enunțuri: este asemenea unui nod în cadrul unei rețele” (1972, p.23).

Considerând că „literatura victoriană oferă cititorului multiple posibilități de incluziune și excluziune — uneori chiar în cadrul aceluiași text” (Robbins & Wolfreys, 1996, p. 4), întrepătrunderea literaturii cu tratatele științifice contribuie la crearea unui câmp de studiu relativ instabil. Acest tip de investigație se regăsește pe lista motivelor pentru care literatura victoriană încă mai suscită interesul cititorului și în zilele noastre: întrepătrunderea ariilor care se îmbogățesc reciproc oferă posibilități nelimitate de interpretare. Pornind de la ideea că Virginia Mason Vaughan consideră perspectiva lui Greenblatt un „briliant dans intertextual” (2006, p. 105), studiul nostru este o încercare de a dezvoltă pașii de dans pe care psihologia și literatura îi realizează în epoca victoriană, începând cu momentul în care își iau pantofii de dans și până la poza de final de la sfârșitul secolului.

În ceea ce privește structura, studiul nostru este împărțit în trei capitole: *Rețele discursive: Psiho-fizica, "Science Maîtresse" a erei, De la mecanica psihică herbartiană la pozitivismul jumătății de secol și Psihologie abisală și pragmatism la finalul erei victoriene*, încadrate de *Introducere* și *Concluzii* la începutul, respectiv în partea finală a studiului.

Introducerea studiului se concentrează pe chestiuni teoretice, prezentând motivația și obiectivele cercetării. Este definit cadrul conceptual al studiului și subliniată importanța unei abordări interdisciplinare a subiectului propus. Metoda adoptată este explicată și în lumina teoriei negocierilor discursive, lansată de Stephen Greenblatt în cartea *Negocieri shakespeariene: Circulația energiei sociale în Anglia Renascentistă* (1988). De asemenea, susținem că studiul este o investigație actuală, deoarece, în zilele noastre, putem observa o renaștere a interesului academic pentru revizuire în spațiul literaturii victoriene. De-a lungul cercetării noastre, am identificat multe universități care oferă cursuri la fața locului și online cu tematică victoriană, programe de masterat și chiar proiecte și programe doctorale. În plus, există mai multe asociații care sunt specializate pe perioada victoriană, cum ar fi *British Association for Victorian Studies*, *Interdisciplinary Nineteenth Century Studies*, *The International Centre for Victorian Women Writers*, *Victorian Popular Fiction Association*, *The Victorian Interdisciplinary Studies Association of the Western United States* și multe altele. Pe lângă astfel de societăți, există și diverse reviste academice interesate de epoca supusă analizei: *the Victorian Review*, *the Journal of Victorian Culture*, *19: Interdisciplinary Studies in the Long Nineteenth Century*, *Victorian Network*, *Victoriographies: A Journal of the Long Nineteenth Century* și altele. O căutare rapidă online reliefează faptul că, în zilele noastre, există multe apeluri la conferințe despre victorianism și literatura apărută în această perioadă. Mulți editori distribuie o cantitate mare de cărți care abordează teme victoriene dintr-o perspectivă interdisciplinară. Preocuparea critică față de literatura perioadei reiese din diferitele surse bibliografice pe care le-am studiat. Privind ultimii câțiva ani, observăm, de exemplu, că Edinburgh University Press își anunță interesul față de acest subiect prin publicarea seriei *Edinburgh Critical Studies in Victorian Culture*, care cuprinde nu mai puțin de paisprezece titluri în 2022. Cambridge University Press a lansat opt titluri referitoare la victorianism începând din anul 2022, Anthem Press anunță opt titluri pentru anul 2023, în timp ce Routledge are unsprezece titluri publicate și viitoare pentru anul în curs. Palgrave Macmillan a lansat mai multe titluri în seria lor, iar Palgrave Studies in Nineteenth-Century Writing and Culture. Touși, de-a lungul cercetării noastre, nu am întâlnit vreun studiu diacronic care să însoțească pas cu pas transformările survenite ca urmare a schimbării epistemologice de-a lungul secolului. Având o legătură relativă cu

investigația noastră, menționăm *Disintegrated Subjects: Gothic Fiction, Mental Science and the Fin-de-siècle Discourse of Dissociation* (2013) de Natasha Reby, care acoperă, totuși, doar partea finală a epocii victoriene. De menționat mai este *Forming Person: Narrative and Psychology in the Victorian Novel* (2014) de Anna Marie Gibson, care include investigații paralele ale experimentelor ficționale și științifice, dar vizează doar prima parte și mijlocul secolului, de la Charlotte Brontë la George Eliot. Niciuna dintre lucrările pe care le-am studiat nu analizează întregul secol, așa cum o face cercetarea noastră, inclusiv mutațiile revoluționare de la sfârșit de secol.

Primul capitol al studiului nostru, *Rețele discursive: Psiho-fizica, "Science Maîtresse" a erei*, explică importanța dezvoltării psihologiei germane pentru psihologia și reprezentările literare britanice. Ca punct de plecare a cercetării doctorale, acest capitol introduce câteva aspecte generale ale vieții intelectuale continentale și britanice ale secolului al XIX-lea, accentuând caracterul fără precedent al epocii sub diferite aspecte. Emitem ipoteza că discursul sinergetic al științei și al literaturii rezultă din întrepătrunderea granițelor disciplinare. Încercând să evidențiem miezul rețelelor discursive, în primul rând, prezentăm gânditorii a căror influență o considerăm semnificativă pentru istoria ideilor. În încercarea noastră de a identifica intelectualii europeni cu autoritate în gândirea științifică, trecem la analiza celor patru psihologi a căror relevanță o considerăm decisivă pentru dezvoltarea ulterioară a cercetării noastre. Sursele continentale ale căror lucrări le examinăm îndeaproape sunt Johann Friedrich Herbart, Gustav Theodor Fechner, Wilhelm Maximilian Wundt și Max Dessoir. Revenind pe teren britanic, ne oprim la Thomas Carlyle, William Whewell, John Stuart Mill și William James, care au oferit modele de simulare pentru romanul de formație, sincronizarea tuturor disciplinelor într-o fază culturală, gândirea asociativă și fluxul conștiinței. Investigarea atmosferei intelectuale și literare a epocii contribuie la înțelegerea receptării diverselor opere, fie ele descoperiri științifice sau opere ficționale.

„Interacțiunea subtilă a științei victoriene cu contextul său social și cultural” (Lightman, 1997, p. 4) este demonstrată prin examinarea comparativă a diferitelor resurse științifice și literare. Influența germană asupra oamenilor de știință și a scriitorilor victorienii este o trăsătură observabilă de-a lungul secolului. De asemenea, disciplina emergentă a psihologiei a fost o caracteristică a epocii în cercetarea științifică germană. Putem observa că o tendință spre științe exacte, calculul matematic și fizică își pune amprenta pe discursul format în jurul concepției acestui domeniu de studiu. De la Herbart, continuând cu Fechner și până la psihismul abisal, al eului dedublat la Max Dessoir, fiecare specialist în psihologie a intenționat să măsoare mecanica minții într-un fel sau altul. Ei au propus fie calculul matematic, fie

calculul fizic, abordând același subiect al minții din perspective diferite. Cu toate acestea, scopul fiecăruia dintre ei a fost să înțeleagă funcționarea minții umane. Aceste lupte pentru a găsi metoda adecvată și explicațiile corespunzătoare ale funcționării creierului și a sufletului uman au avut impact asupra multor domenii de studiu, inclusiv asupra literaturii, așa cum vom vedea în capitolele următoare. Încheiem primul nostru capitol, accentuând faptul că temele predominante ale cercetării științifice ale epocii constituie baza pentru demonstrarea permeabilității granițelor dintre știință și literatură și schimbarea construcției personajului de la începutul până la sfârșitul epocii victoriene.

Capitolul al doilea, *De la mecanica psihică herbartiană la pozitivismul mijlocului de secol*, pune în evidență evoluția curentelor de la asociaționismul lui Herbart la pozitivismul lui Auguste Comte, concentrându-se pe mai multe lucrări literare care reflectă teoriile științifice dominante ale epocii.

Prima jumătate a acestui capitol, *Maturizare și dezvoltare*, se concentrează pe genul *Bildungsroman*, un concept ale cărui origini germane, definiție și caracteristici sunt prezentate pe larg. Julian Wolfreys, Ruth Robbins și Kenneth Womack definesc *Bildungsroman* ca un concept inițial german „însemnând ‘educație [bildung] roman [roman]’, un roman care urmărește anii de formare și educația spirituală a protagonistului” (2006, p. 17) și consideră că *David Copperfield* și *Great Expectations* constituie exemple adecvate în literatura engleză a genului. Franco Moretti (1987) opinează că apariția tinereții ca temă centrală a romanului de formație în zorii modernității nu este întâmplătoare, deoarece are potențialul de a sublinia vitalitatea și vulnerabilitatea modernității: „Tinerețea este [...] modernitatea, „esența”, semnul unei lumi care își caută sensul în viitor mai degrabă decât în trecut” (p. 5).

Bildungsroman-ul ce prezintă „portretul unei guvernante, deconectate, sărace și simple” (Brontë, 2001, p. 137), este mai mult decât povestea lui Jane cea *simplă*: fiind pelerinajul unei guvernante care a dovedit de-a lungul romanului că este un personaj complex, cu o frământare interioară care nu o înspăimântă: „deși sunt nedumerită, cu siguranță nu mi-e frică” (Brontë, 2001, p. 118). Confluența dintre raționalitate, supunere și sinele ei irațional furios este „un dialog secret al sinelui și al sufletului de al cărui rezultat depind acțiunea romanului, soarta lui Rochester și maturizarea lui Jane” (Gilbert, 2001, p. 484). Ea îndrăznește să se confrunte cu amenințarea cenzurii victoriene, acționând ca un destabilizator al ordinii patriarhale. Au existat încercări de a utiliza conceptul de localizare al lui Philip Anderson în comunitățile sociale, iar Jane s-a dovedit a fi cea

impuritate care se infiltrează într-un sistem, acționând ca un „atractor” și schimbând în timp caracteristicile sistemului.

„Copilul preferat al lui Dickens”, David Copperfield, înmagazinează nenumărate experiențe de-a lungul anilor care îl modelează și îl formează. Identitatea sa se bazează pe experiențele din trecut și pe asocierile din memoria lui, care au un rol central, constituind singurul mijloc de a rememora ceea ce s-a întâmplat de-a lungul vieții sale și de a le inculca în narațiunea despre artist, dublată de prezența omului matur. Domesticirea „inimii sale neîmblânzite” îl conduce pe David spre o nouă înțelegere a sinelui. Numai atunci când ajunge la maturitate, poate face alegerea corectă a înțelepte și a devotatei Agnes, astfel obținând fericirea. Dickens explorează de-a lungul romanului său relația dintre conștiință și ideile reprimite. Prin căutarea cunoașterii a lui David, el subliniază importanța experimentării neliniștii atât la nivel intern, cât și la nivel extern, pentru a obține în cele din urmă plenitudinea asigurată de unitatea cu sine. Conform lui Goldie Morgentaler (2000), odată ce David depășește tiparul înrădăcinat în copilăria și ereditatea sa și este suficient de matur pentru a distinge între influențele bune și rele asupra lui, el este pregătit să închidă cercul repetițiilor și să devină un bun soț și un romancier de succes. Toate personajele cu care interacționează tânărul și credulul erou contribuie la formarea identității acestuia, care, finalmente, pare să înțeleagă ce este viața. Accentul pe interioritate este din ce în ce mai acut, iar autocontemplarea este o manieră aparte de a acționa în tumultul vieții. Vladiv-Glober crede că

[...] o nouă epistemă [...] este prezentată cititorului din secolul a XIX-lea de către realiștii europeni. Aceasta este epistema care se bazează pe o nouă înțelegere a identității individuale și sociale, care ia în considerare procesele invizibile („oculte”) ale subconștientului în formațiunile culturale sociale și individuale. (2019, p. 124)

După examinarea celor doi tineri cu inimi „nedisciplinate”, investigăm câteva aspecte ale monologului dramatic, exemplificat de ducele experimentat și obsesiv al lui Robert Browning din *My Last Duchess* și alte câteva lucrări. Romanul în versuri al lui Elizabeth Barrett Browning, *Aurora Leigh*, de asemenea, contribuie la ideea dublului standard al victorienilor referitoare la identitate, relații și credință.

A doua parte a acestui capitol, *Identitate și mediu*, se axează pe problema sinelui și a alterității, având ca bază demonstrarea transformării construcției personajului în romanul lui Charles Dickens, *Great Expectations* și în *Silas Marner* de George Eliot. Atât călătoria lui Pip, cât și cea a lui Silas

Marnier se finalizează într-o aură pozitivă, ambii ajungând la redempțiune, deși progresul lor și relația cu societatea se dovedesc a fi provocatoare de-a lungul evoluției lor. Un punct de plecare pentru studierea mecanicii minții lui Pip în romanul dickensian, *Great Expectations*, este observația lui Mill, împărtășită cu Herbart, referitoare la faptul că circumstanțele în care cineva se naște și crește sunt definitorii pentru caracterul acestuia. De vreme ce Pip nu are o bază pentru a se autodefini, alta decât numele pe care și l-a ales singur, el se străduiește să își formeze identitatea prin ochii celorlalți. *Silas Marner* de George Eliot este un instrument pentru a explora conexiunea dintre sine, societate și un fel de credință religioasă. Eliot sugerează că identitatea este construită social, fiind bazată pe relația fiecărui individ cu restul comunității. Întrebarea este dacă o persoană profund înrădăcinată într-un mediu poate fi reintegrată ca membru deplin al unei alte culturi sau nu. Conflictul între individ și comunitate, care stă la baza filozofiei pozitivistice, este rezolvat de apariția lui Eppie și alegerea bunătații și a moralității de către Silas. Experiența lui Silas Marner în legătură cu sosirea lui Eppie poate fi asociată cu studiul științific al epocii referitor la percepția stimulilor. Problemele de sănătate, catalepsia lui Silas, constituie o dovadă a interesului lui George Eliot pentru fiziologie.

Toate romanele discutate în acest capitol conțin indicii, personaje sau situații care descriu interesul în viața interioară și funcționarea minții umane. De exemplu, *Jane Eyre* ilustrează suferințele lui Jane, pe Bertha Mason, femeia din mansardă care se confruntă cu probleme psihice, dar romanul abordează și problematica independenței, sentimentele și judecata; *David Copperfield* reliefează problema memoriei, a trecutului, a dezvoltării personale și a moralității; *Aurora Leigh* introduce conceptul de dreptate socială, statutul femeii, sentimente; *Great Expectations* propune idei referitoare la ambiție, vinovăție, clasă socială, educație, dubluri, nebunie; iar *Silas Marner* promovează ideea de singurătate, trădare, relații umane, încredere, catalepsie etc. Conform lui Dames (2005), secolul a debutat cu idei asociaționiste, iar simbioza diferitelor percepții și senzații a constituit baza pentru predictibilitatea minții. În intenția lor de a teoretiza mentalul și a oferi explicații pentru funcționarea creierului uman, psihologia a evoluat, la mijlocul secolului, spre teorii diferite în ceea ce privește studiul nervilor, al impulsurilor, al fiziologiei și al anumitor domenii de studiu, care cu greu pot fi considerate științe, cum ar fi fizionomia, mesmerismul sau frenologia.

Conform lui James (2005), amestecul de psihologie și literatură a fost mai mult decât un aspect de definire a genului, deoarece a avut consecința suplimentară de a interoga psihologia. De exemplu, întrebarea fundamentală pentru psihologia începutului erei victoriene despre modalitatea prin care se poate ajunge la cunoașterea lumii a fost de o importanță majoră pentru ficțiunea realistă. Totuși, noi

întrebări au apărut odată cu dezvoltarea altor aspecte ale psihologiei, cum ar fi fiziologia. De exemplu, un alt concept care și-a amplificat dimensiunile este cunoașterea gradului în care subconștientul sau abilitățile înnăscute și procesele psihologice influențează comportamentul uman. O altă întrebare care a apărut a fost legată de posibilitatea de înțelegere a sinelui și a altora bazându-se pe caracteristicile corpului sau a feței și care elemente ale personalității umane pot fi observate studiind corpul uman.

Odată cu progresul secolului și cu perceperea exhaustivității subconștientului, proaspăt revelata lume a reflexelor, a funcțiilor autonome sau pur mecanice ale corpului și chiar ereditatea le-au servit romancierilor drept sursă de inspirație, aceștia scriind despre acțiuni care nu puteau fi explicate doar prin motivații conștiente. [...] noile psihologii ale perioadei au oferit răspunsuri la unele mistere ale confruntărilor sociale de zi cu zi, iar sarcina aparte a romanelor a fost să le descrie. (Dames, 2005, p. 100)

În completarea ideilor lui Dames, Meegan Kennedy (2013) consideră că literatura înclinată să examineze comportamentul uman a utilizat noile teorii psihologice pentru a ilustra cum fiziologia umană și psihologia au contribuit la formarea identității unui individ.

Ultimul capitol, *Psihologie abisală și pragmatism la finalul erei victoriene*, se axează pe ultimele decenii ale epocii prezentate, atunci când dezvoltarea psihologiei și influența teoriilor evoluționiste, degenerarea, paralelismul psiho-fizic și pragmatismul au schimbat construcția personajelor, romancierii creionând personaje care sunt total diferite față de personajele determinate social din romanele realiste care au fost interpretate anterior. Personajele sfârșitului erei victoriene sunt conduse de dorințe inconștiente, forțe libidinale, porniri iraționale, personalități scindate, identități duble și atavism.

Primul subcapitol, *Ereditate și soartă*, explorează aspecte ale descendenței și ale destinului în romanele lui Thomas Hardy: *Tess of the D'Urbervilles* și *Jude the Obscure*. Reiterând construcția primului subcapitol al capitolului al doilea, în centrul căruia se află o tânără domnișoară, Jane Eyre și un tânăr, David Copperfield, această parte a capitolului final investighează perspectivele unei tinere domnișoare și ale unui tânăr, Tess și Jude, de data aceasta, în două romane aparținând aceluiași autor.

În timp ce Darwin promova ideea evoluției, care alimenta perspectiva optimistă inspirată de echivalentul mecanic al lui James Prescott Joule (aplicarea principiului conservării energiei), teoriile degenerării/atavismului (promovate de Ray Lankester, Max Nordau, printre alții) constituie un corelativ științific în legea entropiei (pierderea progresivă a energiei). Legea a doua a termodinamicii

proiectează viața ca fiind un continuum spre extincție. Perspectiva entropiei nu părea a fi un gând liniștitor pentru victorienii. Ernst Haeckel a formulat teoria legii biogenetice în *Generelle Morphologie der Organismen* din 1866, unde a explicat ideea că embrionul repetă etapele de dezvoltare din formele trecute ale evoluției speciei pe care o reprezintă. În unele cazuri, această întreprindere este întreruptă la un nivel subordonat, de unde apariția formelor atavistice. Viziunea lui Haeckel a alterat teoria plină de speranțe a lui Darwin în ceea ce privește evoluția spre specii superioare. În ceea ce privește perspectivele sumbre ale victorienilor, Herbert Spencer s-a întrebat dacă dezvoltarea era de fapt un drum sigur spre deces sau o transcendență spre o formă de existență superioară.

De vreme ce teoriile științifice ale erei nu au circulat prin intermediul unor căi izolate și de vreme ce știința nu avea un domeniu palpabil de studiu, ideile propuse de unii intelectuali într-un anumit domeniu afectau și celelalte discipline. Într-o lume în care teoriile au apărut ca o necesitate de a găsi o direcție, unii dintre intelectuali propunând perspective optimiste despre umanitate și existență, alții închipuind catastrofe inevitabile, o nouă abordare și-a făcut simțită prezența spre finalul secolului: pragmatismul, care a apărut ca „un nou mod pentru modele vechi de gândire”, așa cum observă William James (1907). Într-o lume în care tema valorilor morale opuse psihologiei, voinței, intenției, determinismului, minții și corpului domină câmpul academic, victorienii se regăsesc în pragul unui nou început, zorii modernismului ivindu-se: „Semnele venirii nu sunt puține. Știința însăși este în travaliu. Cu siguranță, o nouă naștere grandioasă se pregătește” (Lewes, 1874, p. 4).

Unele din pietrele de temelie ale psihologiei din finalul erei victoriene sunt considerate de Maria-Ana Tupan ca fiind „[...] un fel de boltă epistemologică a modernismului literar” (2009, p. 40). Ba mai mult, aceasta consideră că „Știința obliga prozatorul să abandoneze poetica „realistă”, discursul romanesc executa acum o mișcare de diferențial între realitatea social-istorică și cea mentală, a centrului de conștiință/personajului. Multiplicarea narațiunilor în jurul acelorași evenimente, în funcție de subiectul care le percepe, era un alt reflex formal al modelelor epistemologice dominante în epoca de triumf a psihologiei” (Tupan, 2009, p. 42).

Predestinată a fi o victimă, Tess d’Urberville se comportă ca atare. Ea nu este capabilă să își controleze propria viață, ba mai mult, este conștientă că descendența ei îi determină acțiunile. Thomas Hardy, aprofundându-i experiența de viață dramatică a lui Tess, sugerează primatul determinismului biologic, care nu doar că îi controlează viața, ci pare să îi preia întreaga ființă. Conform descrierii lui Hardy, trupul și sufletul par să nu mai fie în concordanță, deoarece corpul lui Tess a fost preluat de

evoluție, iar diferite părți ale corpului ei par să se afle în diferite etape de dezvoltare. Corpul perceput ca un container desincronizat al eului uman ar putea fi o aluzie la schizofrenie sau personalitate divizată, deoarece există o ruptură între diferitele aspecte ale aceleiași persoane. Credința lui Hardy în determinarea declanșată de ereditate este evidentă pe tot parcursul romanului, deoarece în roman se regăsesc multe cuvinte de tipul *soartă*, *destin/destinul*, *sentință*, *șansă* — construirea câmpului semantic al vieții umane părănd să fie sub controlul unor forțe obscure. Deoarece ontogenia, conform lui Haeckel (1866), repetă filogenia, Tess reeditează diverse aspecte ale strămoșilor ei. Ea are aceleași caracteristici ale înaintașilor săi: nu numai trăsăturile de personalitate, ci și aspectul ei fizic ne conduc în aceeași direcție, incontestabil „vizibile în aceste forme exagerate” (Hardy, 2005, p. 236), specifice speciei ei.

„Tipul de om care s-a născut să sufere mult înainte de căderea cortinei asupra vieții sale inutile” (Hardy, 2002, p. 11), Jude Fawley pare să fie condus spre anihilare, nu de destin, de putere supremă sau de răutate, ci de caracterul lui. Perspectiva psihologică asupra vieții interioare a protagoniștilor, personalitatea lui Jude și caracterul lui Sue se dovedesc a fi o încercare reușită de a aduna informații din diferite surse științifice și de a le reda într-o mare oglindă literară a atmosferei intelectuale a finalului de secol. Pe parcursul romanului său, asistăm la modul în care „Hardy extrage elementele unei psihologii umane afective din diverse surse, dându-le coerență și dezvoltându-le, în paralel cu stabilirea disciplinei din timpul vieții lui Hardy” (Keen, 2014, p. 5). Thomas Hardy este considerat a fi „o figură de tranziție între victorienii și modernii” (Moffett, 2004, p. 90), iar prin ultimul său roman, *Jude neștiutul*, anticipează ideile freudiene referitoare la problema id-ego-superego. Sue Bridehead, dublul lui Jude, pare a fi un fin observator al stării psihologice: ea este eco-ul neatent al teoriilor lui Wilhelm Wundt referitoare la conexiunile dintre evenimentele fizice și percepțiile interioare, ajungând la concluzia că Jude ar putea fi „o victimă a spiritului neliniștii mentale și sociale care îi afectează pe atâția în aceste zile” (Hardy, 2002, p. 316). Rosemary Sumner (1986) consideră că, deși Hardy a explorat diferite aspecte ale personalității și identității și în celelalte personaje ale sale, totuși Sue Bridehead este cea care marchează trecerea către o construcție a personajului cu adevărat diversă, perceptibil schimbată.

Cu Sue, a făcut progrese extraordinare pe toate planurile: a explorat problemele psihologice mai aprofundat decât oricând; a tratat subiecte tabu cu claritate și onestitate; a pus întrebări despre sănătatea mintală și echilibrul psihologic care urmau să devină elemente centrale în scrierile

psihologice și educaționale, precum și în romane în următorii 30 de ani și mai departe. (Sumner, 1986, pp. 165-166)

Subcapitolul al doilea, *Sinele și dublul*, debutează cu o explorare a ideii sinelui și a diferitelor euri în *Portretul unei doamne* de Henry James și câteva dintre nuvelele lui: *Viața privată*, *Desenul din covor* și *Colțul vesel*. Interesul în problema identității este indubitabil rezultatul schimbărilor percepute de victorienii la finalul secolului. Îndepărtarea de la viziunea religioasă tradițională și creșterea instabilității în toate aspectele vieții a fost o deschidere spre diferite întrebări și credințe, explorări și explicații, posibilități, certitudini și incertitudini, care, împreună, le-au modelat punctul de vedere. Drept urmare, nopțile întunecate, străzile încetoșate, sângele, crima și teroarea par să preia scena literară, schimbându-i culorile strălucitoare, naturale, care descriau grădinile realiste și peisajele luminate de soare, cu rămășițe maronii, asemănătoare pământului, sângerii și chiar gri închis, stări negre de reverie. Cufundarea în adâncuri, în interiorul sufletelor umane, implică absența luminii și a atmosferei de umbră, iar stările de vis par să ofere scena potrivită pentru dezvoltarea personajelor tenebroase.

Efervescența descoperirilor științifice — biologia ereditară a lui Darwin, psiho-fizica lui Fechner și psihologia experimentală, paralelismul psiho-fizic al lui Wundt, teoria conștiinței duble a lui Max Dessoir, cercetări în mesmerism, hipnotism, studii ale isteriei și frenologie — toate au contribuit la schimbarea construcției personajului. Impulsurile atavistice, problema identității unitare sau duble, eul scindat, manifestările istericale și figurile de vampiri s-au dezvoltat din interiorul literaturii, creând interconexiuni care au izvorât din accentul pe domeniul psihologic, care părea să preia controlul pe toate planurile, deoarece: „călătoria în minte este în același timp căutarea individualității și a integrității sinelui, care poate expune contradicții uluitoare și motivații și impulsuri înțelese obscure” (Rank, 1971, p. xx).

Apărent, teoriile lui William James despre multiplicitatea eului stau la baza construcției personajelor lui Henry James din *Portretul unei doamne*, în special a protagonistei care este subiect al contemplării celorlalte personaje. Deoarece „omul are atâtea euri sociale cu câte persoane intră în contact și poartă o imagine a lui în mintea lor” (James, 1950, p. 294), nuanțele portretului lui Isabel conturează multiplele euri pe care aceasta le constituie pentru celelalte personaje. În timp ce este subordonată lui Osmond, iar doamnei Merle i se pare lipsită de experiență, pretențiile ei o consideră liberă și intangibilă. Alegerea ei finală pare să fie o reprezentare a unuia dintre eurile ei care este

posibil să nu fie în concordanță cu așteptările pe care unii le au în funcție de personalitatea ei. Așa cum William James a observat, scindarea cuiva în mai multe euri „poate fi o divizare discordantă” (James, 1950, p. 294), deoarece aduce în prim-plan aspecte necunoscute unui grup căruia îi este străin acest unghi al eului, obișnuit cu un alt eu social al aceleiași persoane. Aceeași problemă a identității este analizată și în nuvelele lui Henry James. Intră în discuție Lord Mellifont (*Viața privată*), care nici nu există decât atunci când are o manifestare publică, Clare Vawdrey, opusul acestuia, care are un eu menit să îi mențină relațiile sociale și un alt eu preocupat de actul scrierii; și Spencer Brydon, protagonistul din *Colțul vesel*, este prins între eul său american reprimat și eul european realizat. Bazat pe credința lui William James că „adevărul unei idei nu este o proprietate înăscută, care stagnează” (1907, p. 201), în atmosfera încetoșată din *Desenul din covor*, atât personajele, cât și cititorul află că nici identitatea artistului, nici eul adevărat al cuiva nu pot fi înțelese pe deplin, ceea ce aduce cu sine imposibilitatea identificării presupusului *desen din covor*.

Continuăm examinarea teoriilor dedublării și a atavismului în *Straniul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde*, a căror istorie oferă diverse indicii asupra fuziunii știință-literatură. Bazat pe investigații în domeniul hipnotismului, al isteriilor și al tulburărilor de personalitate realizate în Franța pe perioada vieții lui Stevenson de către Jean-Martin Charcot și Eugène Azam sau *Das Doppel Ich* al lui Max Dessoir, *Straniul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde* este „o minunată explorare a adâncurilor naturii umane” (Noble, 1886, p. 55). De-a lungul nuvelei, limbajul utilizat servește ca o resursă ingenioasă pentru exprimarea de sine. Pe măsură ce evenimentele se desfășoară, umbrirea identității lui Jekyll și dezvăluirea progresivă a sălbăticiiei lui Hyde sunt redată de cuvintele utilizate strategic, cologațiile neobișnuite, inexactitățile izbitoare pentru a transmite expresia cea mai potrivită a condiției umane chinuite. Pierderea progresivă a sinelui în favoarea dublului atavic este indicată de elementele lingvistice convergente utilizate pentru realizarea construcției identitare:

Ne purtăm trecutul cu noi, adică omul primitiv și inferior cu dorințele și emoțiile sale și doar cu un efort enorm ne putem desprinde de această povară. [...] Omul educat încearcă să îl reprime pe omul inferior în sine, fără să își dea seama că, procedând astfel, îl obligă pe acesta din urmă la revoltă. (Jung, 1958, p. 76, 79)

Studiul nostru continuă cu o interpretare a romanului *Portretul lui Dorian Gray* al lui Oscar Wilde, care se dovedește, de asemenea, a fi o alegere potrivită în ancheta noastră asupra temei dublului și a interferenței teoriilor științifice în operele literare. Adesea privită drept o continuare a ideilor propuse

de romanul lui Stevenson, cu dublul perceput ca forță lăuntrică, *Portretul lui Dorian Gray* duce ideea dublului cu un pas mai departe, unde devine corelativul unui cult estetic. Wilde explorează mitul faustic prin dezvoltarea personalității tânărului Dorian Gray, „una dintre cele mai josnice creaturi umane” (Douglas, 1914, p.257), la a cărei degradare interioară asistăm prin schimbările pe care le suferă tabloul său. Pe măsură ce crește prăpastia dintre înfățișarea exterioară a lui Dorian și sufletul său, spirala descendentă a acțiunii pare să se precipite spre distrugere. Deoarece lipsa de armonie dintre chipul frumos și monstruoziitatea sufletului devine profundă, opera de artă își pierde stabilitatea, reliefând ceea ce este protagonistul în esența sa.

Portretul lui Wilde despre Anglia finelui de secol este al unui tărâm care se clatină în fața fiarelor, dar fără nici o speranță pentru a doua venire a unui rege Arthur care să o salveze. Fantezia portretului lui Dorian Gray nu este o poveste faustiană a unui erou care renunță la viață pentru cunoaștere, ci un basm negru în care un băiat răsfățat își îndeplinește singura dorință — tinerețea și senzualitatea eternă — și se sinucide, deoarece nu poate face față implicațiilor acesteia. (Gates, 1988, p. 124)

Câteva fragmente din text constituie dovezi clare ale amalgamării literaturii cu alte tipuri de discursuri. De exemplu, interpretarea dată de Wilde relației dintre trup și suflet este oglindirea dezbaterilor contemporane despre paralelismul psiho-fizic:

Suflet și trup, trup și suflet – ce misterioase erau! În suflet era o doză de animalitate, iar trupul avea momentele lui de spiritualitate. Simțurile se pot rafina, iar intelectul se poate degrada. Cine poate spune unde se oprește impulsul carnal sau unde începe impulsul fizic? Cât de superficiale erau definițiile arbitrare ale psihologilor obișnuiți. Și totuși, cât de greu era să decizi între variantele susținute de diferitele școli! Era sufletul o umbră așezată în casa păcatului? Sau era trupul într-adevăr în suflet, așa cum credea Giordano Bruno? Separarea spiritului de materie era de asemenea un mister. A început să se întrebe dacă vom putea transforma vreodată psihologia într-o știință absolută, astfel încât fiecare mic izvor al vieții să ni se dezvăluie. Așa cum eram, întotdeauna ne înțelegeam greșit pe noi înșine, și rareori îi înțelegeam pe alții. Experiența nu era o valoare etică. Era doar numele pe care oamenii îl dădeau greșelilor făcute. (Wilde, 2000, p. 57)

În final, dar nu în cele din urmă, ne continuăm cercetarea cu problema vampirismului și a hipnozei în romanul lui Bram Stoker, *Dracula*, pentru a demonstra că explorările gotice ale limitei preiau scena

literară a finalului de secol. Considerată a fi „una dintre cele mai importante expresii ale dilemelor sociale și psihologice ale sfârșitului de secol al XIX-lea” (Punter, 2013, p. 16), *Dracula* prezintă povestea protagonistului omonim, perceput nu ca individ, ci ca descendent al unei dinastii a cărei supraviețuire se străduiește să o mențină. Amalgamarea punctelor de vedere și a conștiinței diferitelor personaje prezente în roman oferă acces la interioritatea minții. Maria-Ana Tupan îl consideră pe Van Helsing o întruchipare literară a lui Wilhelm Wundt, psihologul experimental german a cărui descriere a vampirului, inclusiv spiritul de rudenie, domnie, cucerire și răzbunare de sânge este remarcabil de asemănătoare cu figura lui Dracula. În timp ce Dr Seaward este o întruchipare a ideilor provenite din Școala a lui Charcot, renumită pentru experimentele, studiile de caz și hipnotismul prezentate public, Abraham Van Helsing reprezintă psihologia abisală în complexitatea sa. În plus, Van Helsing este un pragmatist, având cunoștințe ample, de la practici hipnotice la superstiții populare.

Partea de final a cercetării noastre, *Concluzii*, rezumă schimbările în construcția operelor de ficțiune din epoca victoriană, analizând câteva puncte de vedere semnificative cu privire la transformare. În plus, face o paralelă între mai multe romane sau personaje, indicând diferențele perceptibile în construcția lor. Pe lângă atenția acordată relatării rezultatelor cercetării, ultima parte subliniază eficiența metodei utilizate în producerea unei narațiuni explicative a schimbării construcției personajului de la începutul până la sfârșitul epocii victoriene.

Deși considerăm că întreprinderea noastră este o inițiativă originală care și-a atins scopul, deoarece demonstrează ipoteza pe care ne-am propus-o, totuși, considerăm că posibilitățile de studii ulterioare sunt nenumărate. În primul rând, multitudinea de surse primare, în special romane, oferă numeroase oportunități de imersiune în lumea complexă a ficțiunii victoriene. În al doilea rând, perspectiva interdisciplinară pune la dispoziție o întreagă rețea de surse hermeneutice și, în funcție de direcția pe care dorim să o urmăm, surse abundente pentru perspective creative. În cele din urmă, experiența empirică ne-a demonstrat că epoca și cultura victoriană prezintă asemenea puncte de intensitate, încât pare vie chiar și în zilele noastre. Întotdeauna vor exista aspecte noi de interogare și de explorat. De exemplu, un aspect demn de luat în considerare este posibilitatea extinderii studiului către alte direcții teoretice, precum studiile de gen sau feminismul, dar și extinderea analizei la alte opere literare ale perioadei, din afara spațiului britanic. De exemplu, nuvela scrisă de scriitoarea americană Charlotte Perkins Gilman, *Tapetul Galben*, publicată inițial în 1892, este un exemplu persuasiv al interconexiunii psihologie-literatură exploatată de o feministă foarte activă în societatea

americană. Metafora cognitivă din titlu concentrează condiția femeii în societatea patriarhală de prizonieră a unui sistem rigid, care o înzidește.

O altă perspectivă provocatoare în vederea extinderii acestui studiu ar putea fi apariția sociologiei ca disciplină, care pare să fi fost inițial întemeiată pe biologie, și efectul său asupra operelor literare și a construcției personajelor. Deși sociologia apare ca o disciplină distinctă la sfârșitul perioadei, britanicii au fost interesați de dimensiunea socială a caracterului uman de-a lungul întregului secol. Perspectiva de a investiga sociologia și literatura, folosind o metodă similară, interdisciplinară, precum cea pe care am utilizat-o pentru a examina psihologia și literatura, însoțind treptat dezvoltarea celor două domenii și amalgamarea lor, pare a fi stimulatorie pentru o nouă direcție de cercetare.

La urma urmei, ce poate fi mai natural? Literatura trebuie să reflecte interesele vremii sau își pierde vitalitatea. Există cu siguranță legi eterne ale frumuseții care nu pot fi eludate, există la fel de sigur legi eterne ale vieții care nu pot fi neglijate, iar problema mereu insistentă a artei este să le ținem pe acestea două stâns împreună, ceea ce este o sarcină la fel de dificilă ca aceea de a conduce celebrul car al lui Pluto. (Garwood, 1911, p. 6)

SURSE BIBLIOGRAFICE

- A Study in Puppydom (1890, June 24). *The St. James's Gazette*. Retrieved March 31, 2023, from <http://manteau.nl/art-literature/oscar-wilde-art-and-morality-study-in-puppydom>
- Adams, J. E. (2009). *A History of Victorian Literature*. Wiley-Blackwell.
- Allen, W. (1957). *The English Novel. A Short Critical History*. E. P. Dutton & Co., Inc.
- Anderson, P. W. (1972). More Is Different. *Science*, 177 (4047), 393-396. <http://www.jstor.org/stable/1734697>
- Angell, R. J. (1909). The Influence of Darwin on Psychology. *Psychological Review* 16, 152-169. Retrieved March 31, 2023, from https://brocku.ca/MeadProject/Angell/Angell_1909.html
- Anger, S. (2018). The Victorian Mental Sciences. *Victorian Literature and Culture*, 46 (1), 275-287. DOI: 10.1017/S1060150317000444.
- Arata, S. (1996). *Fictions of Loss in the Victorian Fin de Siècle*. Cambridge University Press.
- Armstrong, I. (1996). *Victorian Poetry: Poetry, Poetics and Politics*. Routledge.
- Arnold, M. (1868). *Schools and Universities of the Continent*. Macmillan and Co.
- Arnold, M. (1895). *Poetical works of Matthew Arnold*. Macmillan and Co.
- Ash, B. S. (1990). Frail Vessels and Vast Designs: A Psychoanalytic Portrait of Isabel Archer. In J. Porte (Ed.), *New Essays on the Portrait of a Lady* (pp. 123-162). Cambridge University Press.
- Auerbach, N. (1997). *Our Vampires, Our Selves*. The University of Chicago Press.
- Auerbach, N. & Skal, D. J. (Eds.). (1997). Preface. In B. Stoker. *Dracula. A Norton Critical Edition. Authoritative Text. Context. Reviews and Reactions. Dramatic and Film Variations. Criticism*. (pp. ix-xiii). W. W. Norton & Company, Inc.
- Azam, E. (1893). *Hypnotisme et Double Conscience. Origine de Leur Étude et Divers Travaux Sur Des Sujets Analogues*. Avec des Préfaces et des Lettres de Mm. Paul Bert, Charcot et Ribot. (F. Alcan, Éd.). Ancienne Librairie Germer Baillié EtcIe.

- Bachelard, G. (1994). *The Poetics of Space*. (M. Jolas, Trans.). Beacon Press. (Original work published 1957)
- Bain, A. (1903). *Dissertations on Leading Philosophical Topics*. Longmans, Green, and Co.
- Baker, W. (1996). Afterword: Diversity in Victorian Studies and the Opportunities of Theory. In R. Robbins & J. Wolfreys (Eds), *Victorian Identities: Social and Cultural Formations in Nineteenth-Century Literature* (pp. 230-232). Macmillan Press Ltd.
- Banks, E. C. (2005). Kant, Herbart and Riemann. *Kant-Studien*, 96 (2), 208-234.
<https://doi.org/10.1515/kant.2005.96.2.208>
- Barrett Browning, E. (1993). *Aurora Leigh*. Oxford University Press. (Original work published 1856)
- Barthes, R. (1974) *S/Z*. (R. Miller, Trans.). Blackwell. (Original work published 1970)
- Barthes, R. (1977). *Image, Music, Text. Essays Selected and Translated by Stephen Heath*. (S. Heath, Trans.). Fontana Press. (Original work published 1977)
- Beckson, K. (Ed.). (1974). *Oscar Wilde. The Critical Heritage*. Routledge.
- Beer, G. (2009). *Darwin's Plots. Evolutionary Narrative In Darwin, George Eliot And Nineteenth-Century Fiction* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- Behrendt, P. F. (1991). *Oscar Wilde: Eros and Aesthetics*. Palgrave Macmillan.
- Beloborodova, O. (2015). The modernist mind extended. Samuel Beckett, his fiction and the external mind theory. *Manuscrita: Revista De Crítica Genética*, 28, 74-87. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.revistas.usp.br/manuscrita/article/view/177804>
- Bender, B. (1996). *The Descent of Love. Darwin and the Theory of Sexual Selection in American Fiction, 1871-1926*. University of Pennsylvania Press.
- Bennett, T. (1988). Texts in History: The Determinations of Readings and Their Texts. In D. Attridge, G. Bennington & R. Young (Eds.), *Post-Structuralism and the Question of History*. (pp. 63- 82). Cambridge University Press
- Berland, A. (1962). Henry James and the Aesthetic Tradition. *Journal of the History of Ideas*. 23(3), 407-419.
 DOI: <https://doi.org/10.2307/2708076>

- Blackmur, R. P. (1952). In the Country of the Blue. In J. W. Aldridge (Ed.), *Critiques and Essays on Modern Fiction 1920-1951. Representing the Achievement of Modern American and British Critics*. (pp. 303- 318). The Ronald Press Company.
- Block, E. Jr. (1984). Evolutionist Psychology and Aesthetics: The Cornhill Magazine, 1875-1880. *Journal of the History of Ideas*. 45(3), 465-475.
<https://doi.org/10.2307/2709236>
- Boring, E. G. (1950). *A History of Experimental Psychology* (2nd ed.). Prentice-Hall Inc.
- Bourne Taylor, J. (2007). Psychology at the Fin de Siécle. In G. Marshall (Ed.), *The Cambridge Companion to The Fin de Siécle*. (pp. 13-30). Cambridge University Press.
- Brontë, Ch. (2001). *Jane Eyre. A Norton Critical Edition. An Authoritative Text, Context, Criticism*. (R.J. Dunn, Ed., 3rd ed.). Norton & Company.
- Browning, R. (1835). *Paracelsus*. Effingham Wilson, Royal Exchange.
- Browning, R. (1899). *The Letters of Robert Browning and Elizabeth Barrett Browning. 1845-1846 With Portraits and Facsimiles. In Two Volumes*. (Vol. I). Harper and Brothers, Publishers.
- Buckler, J. (2013). Victorian Literature and Russian Culture: Translation, Reception, Influence, Affinity. In L. Rodensky (Ed.), *The Oxford Handbook of the Victorian Novel*. (pp. 206-226). Oxford University Press.
- Buckley, J. H. (1975). *Season of Youth: The Bildungsroman from Dickens to Golding*. Cambridge, Harvard University Press.
- Busey, G. H. (1926). *The Reflection of Positivism in English Literature to 1880. The Positivism of Frederic Harrison (An Abstract of a Thesis)*.
<https://archive.org/details/reflectionofposi00buse>
- Buxton, C. E. (Ed.). (1985). *Points of View in the Modern History of Psychology*. Academic Press, Inc.
- Cantor, G., & Shuttleworth, S. (Eds.). (2004). *Science Serialized. Representations of the Sciences in the Nineteenth- Century Periodicals*. The MIT Press.
- Carlson, N. R., Heth, C. D., Miller, H., Donahoe, J. W., Buskist, W., Martin, G. N., & Schmaltz, R. M. (2010). *Psychology: the Science of Behaviour*. (4th ed.). Pearson Canada.

- Carlyle, Th. (1846). *On Heroes, Hero-Worship and Heroic in History. Six Lectures: Reported, with Emendations and Additions*. Wiley and Putnam.
- Carlyle, Th. (1984). *Carlyle Reader*. (G.B. Tennyson, Ed.). Cambridge University Press.
- Carlyle, Th. (2011). *On History*. Blupete.
<http://www.blupete.com/Literature/Essays/Best/CarlyleHistory.htm>
- Carlyle, Th. (2020). *Sartor Resartus*. (K. McSweeney, & P. Sabor, Eds.). Oxford University Press.
 (Original work published 1836)
- Carneiro, R. L. (2013). Herbert Spencer and Introduction of Evolution into Psychology. In Robert W. Rieber (Ed.), *Encyclopedia of the History of Psychological Theories* (pp. 510- 519). Springer.
- Cartledge, P. (2001). *Spartan Reflections*. Gerald Duckworth & Co. Ltd.
- Casey, P. F. (1975). Carlyle as Translator: Wilhelm Meisters Lehrjahre. *Neuphilologische Mitteilungen*, 76(3), 488-494. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/43342999>
- Cecil, D. (1958). *Victorian Novelists. Essays in Revaluation*. The University of Chicago Press.
- Chambers, J. (1965). *D. H. Lawrence: A Personal Record*. (J. D. Chambers, 2nd ed.). Frank Cass & Co., Ltd.
- Chowne, Dr. (1843). Clinical Lecture on a Case of Catalepsy. In Th. Wakley (Ed.). *The Lancet*, for MDCCCXLII-XLIII. In Two Volumes. (Vol. 2). John Churchill.
- Coates, P. (1988). *The Double and the Other: Identity as Ideology in Post-Romantic Fiction*. The Macmillan Press Ltd.
- Commons, M. L. & Richards, F. A. (2003). Four Postformal Stages. In J. Demick & C. Andreoletti (Eds.), *Handbook of Adult Development*. (pp. 199- 220). Springer.
- Conlin, J. (2014). *Evolution and the Victorians. Science, Culture and Politics in Darwin's Britain*. Bloomsbury.
- Coren, S. (2003). Sensation and Perception: The Psychophysicists and the Correspondence Problem. In D. K. Freedheim & I. B. Weiner (Eds.), *Handbook of Psychology: Volume 1, History of Psychology*. (pp. 103- 105). John Wiley & Sons Inc.

- Cox, O. (1968). The "Spot of Joy" in "My Last Duchess". *College Language Association Journal*, 12 (1), 70-76. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/44321465>
- Cumming, M. (Ed.). (2004). *The Carlyle Encyclopedia*. Associated University Presses.
- Cunningham, G. H. (1978). *The New Woman and the Victorian Novel*. The Macmillan Press Ltd.
- Daiches, D. (1994). *A Critical History of English Literature. The Restoration to the Present Day*. (Vol. II, Revised Edition). Mandarin Paperbacks.
- Dale, P. A. (1989a). *In Pursuit of a Scientific Culture: Science, Art and Society in the Victorian Age*. The University of Wisconsin Press.
- Dale, P. A. (1989b). *Science and Literature*. (G. Levine, Ed.). University of Wisconsin Press.
- Dames, N. (2005). 'The Withering of the individual': Psychology in the Victorian Novel. In F. O'Gorman (Ed.), *A Concise Companion to the Victorian Novel*. (pp. 91- 112). Blackwell Publishing.
- Dames, N. (2011). 1825-1880 The Network of Nerves. In D. Herman (Ed.), *The Emergence of Mind. Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*. (pp. 215-239). University of Nebraska Press.
- Danziger, K. (2001). Sealing Off the Discipline: Wilhelm Wundt and the Psychology of Memory. In Ch. D. Green, M. Shore & Th. Teo (Eds.), *The Transformation of Psychology. Influences of 19th-Century Philosophy, Technology and Natural Science*. (pp. 45- 62). American Psychological Association.
- Darwin, Ch. (1901). *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. (new ed.). John Murray. (Original work published 1871)
- Darwin, F. (Ed.) (1887). *The Life and Letters of Charles Darwin. Including an Autobiographical Chapter*. (Vol. III). William Clowes and Sons, Limited.
- Daston, L. J. (1978) British Responses to Psycho-Physiology, 1860-1900. *Isis*. 69(2), 192-208. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/230429>
- Davis, M. (2006). *George Eliot and Nineteenth-Century Psychology. Exploring the Unmapped Country*. Routledge, Taylor and Francis Group.
- Davis, P. (2008). *Why Victorian Literature Still Matters*. John Wiley and Sons, Ltd..

- Day, W. P. (1985). *In the Circles of Fear and Desire. A Study of Gothic Fantasy*. The University of Chicago Press.
- Deirdre, D. (1987). *Intellectual Women and Victorian Patriarchy: Harriet Martineau, Elizabeth Barrett Browning, George Eliot*. The Macmillan Press Ltd.
- Den Hartog, D. (1987). *Dickens and Romantic Psychology. The Self in Time in Nineteenth-Century Literature*. Palgrave Macmillan.
- Dessoir, M. (1887). Hypnotism in France. *Science*, IX(226), 541-545. Retrieved March 31, 2023, from <http://www.jstor.org.web.bcuculj.ro:2048/stable/1762145>
- Dessoir, M. (1912). *Outlines of the History of Psychology*. (D. Fisher, Trans.). The Macmillan Company. (Original work published 1912)
- Devonis, D. C. (2012). Dessoir, Max. In Robert W. Rieber (Ed.), *Encyclopedia of the History of Psychological Theories* (pp. 342- 343). Springer.
- Dickens, Ch. (1856). A Way to Remember. In Ch. Dickens. *Household Words*. Vol. XIII Form January 19, 1856, to July 12, 1856. Being from No. 304 to No. 329. Bradbury and Evans.
- Dickens, Ch. (1919). *A Tale of Two Cities*. Chapman & Hall, Ltd./ Charles Scribner's Sons. (Original work published 1859)
- Dickens, Ch. (2000a). *David Copperfield*. Wordsworth Classics. (Original work published 1850)
- Dickens, Ch. (2000b). *Great Expectations*. Wordsworth Classics. (Original work published 1861)
- Dickens, Ch. (2001). *Bleak House*. Wordsworth Classics. (Original work published 1853)
- Douglas, L. A. (1914). *Oscar Wilde and Myself. With Portrait of the Author and Thirteen Other Portraits and Illustrations Also Fac-Simile Letters*. Duffield& Company.
- Dowling, L. (1994). *Hellenism and Homosexuality in Victorian Oxford*. Cornell University Press.
- Dury, R. (2005). Strange Language of Dr. Jekyll and Mr. Hyde. *Journal of Stevenson Studies*, 2, 33-50. Retrieved March 31, 2023, from https://www.academia.edu/11373763/Strange_Language_of_Dr_Jekyll_and_Mr_Hyde_Journal_of_Stevenson_Studies_2_2005_33_50
- Eagleton, T. (2005). Introduction to the Anniversary Edition. In T. Eagleton: *Myths of Power. A Marxist Study of the Brontës*. (pp. xi- xix). Palgrave Macmillan.
- Eagleton, T. (2014). *Culture and the Death of God*. Yale University Press.
- Eastwood, A. (1892). Lotze's Antithesis Between Thought and Things. *Mind*, 1(3), 305-324.

<https://doi.org/10.1093/mind/1.3.305>

- Edwards, J. (2009). *Language and Identity*. Cambridge University Press.
- Eimers, J. (2013). *The Continuum of Consciousness. Aesthetic Experience and Visual Art in Henry James's Novels*. Peter Lang Publishing, Inc.
- Eliot, G. (1999). *Silas Marner*. Wordsworth Editions Limited. (Original work published 1861)
- Eliot, G. (2005). *Daniel Deronda*. Barnes and Noble Classics. (Original work published 1876)
- Eliot, T. S. (1918). In Memory. *The Little Review*, V(4), 44-47. Retrieved March 31, 2023, from <https://modjournal.org/issue/bdr515651/>
- Ellis, H. (1896). Concerning Jude the Obscure. *The Savoy. An Illustrated Monthly*. 11(6), 35-49. Retrieved March 31, 2023, from https://archive.org/details/sim_savoy_1896-10_6/mode/2up?q=greatest&view=theater
- Ellmann, R. (1987). *Four Dubliners: Wilde, Yeats, Joyce, and Beckett*. George Braziller, Inc.
- Faas, E. (1988). *Retreat into the Mind. Victorian Poetry and the Rise of Psychiatry*. Princeton University Press.
- Farrington, B. (1966). *What Darwin Really Said*. Schocken Books.
- Fechner, G. T. (2005). *The Little Book of Life After Death*. (M.C. Wadsworth, Trans.). Weiser Books. (Original work published 1904)
- Feidelson, Ch. J. (1970). Art As Problem in "The Figure in the Carpet" and "The Madonna of the Future". In J. P. Tompkins (Ed.), *Twentieth century Interpretations of The Turn of the Screw And Other Tales. A Collection of Critical Essays* (pp. 47- 55). Prentice-Hall, Inc.
- Feldman, J. R. (2002). *Victorian Modernism: Pragmatism and the Varieties of Aesthetic Experience*. Cambridge University Press.
- Felluga, D. (2002). Verse Novel. In R. Cronin, A. Chapman & A. H. Harrison (Eds.), *A Companion to Victorian Poetry* (pp. 171- 186). Blackwell Publishers Ltd.
- Fessenbecker, P. (2011). Freedom, Self-Obligation, and Selfhood in Henry James. *Nineteenth-Century Literature*. 66(1), 69-95. Retrieved March 31, 2023, from <http://www.jstor.org/stable/10.1525/ncl.2011.66.1.69>

- Ford, B. (Ed.). (1963). *The Pelican Guide to English Literature. (Vol. Six: From Dickens to Hardy)*. Penguin Books Ltd.
- Ford, N. M. (2015). Placing Literature in Nineteenth-Century British Psychology. *Critical Survey*, 27(2), 4-20.
DOI: 10.3167/cs.2015.270202
- Fortunato, P. L. (2007). *Modernist Aesthetics and Consumer Culture in the Writings of Oscar Wilde*. Routledge.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*. (A. M. Sheridan Smith, Trans.). Pantheon Books. (Original work published 1969).
- Foucault, M. (1977). *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. (D. F. Bouchard, Ed.; D.F. Bouchard & S. Simon, Trans.). Cornell University Press. (Original work published 1977).
- Freedman, J. (1990). *Professions of Taste. Henry James, British Aestheticism, and Commodity Culture*. Stanford University Press.
- Gagnier, R. (2004). Wilde and the Victorians. In P. Raby (Ed.), *The Cambridge Companion to Oscar Wilde*. (pp. 18- 33). Cambridge University Press.
- Gallagher, C. & Greenblatt, S. (2000). *Practicing New Historicism*. The University of Chicago Press.
- Galton, F. (1892). *Hereditary Genius. An Inquiry into its Laws and Consequences*. Macmillan and Co. (Original work published 1869)
- Garwood, H. (1911). *Thomas Hardy. An Illustration of the Philosophy of Schopenhauer*. [Doctoral Dissertation, The University of Pennsylvania].
<https://ia800207.us.archive.org/9/items/thomashardyillus00garwrch/thomashardyillus00garwrch.pdf>.
- Gaskell, E. C. (1907). *The Life of Charlotte Brontë*. John Grant.
- Gates, B. T. (1988). *Victorian Suicide. Mad Crimes and Sad Histories*. Princeton University Press.
- Gauld, A. (1992). *A History of Hypnotism*. Cambridge University Press.

- Gavin, A. E. (2000). Introduction. In Dickens, Ch., *David Copperfield* (pp. xix- xviii). Wordsworth Classics.
- Gide, A. (2017). *Pretexts: Reflections on Literature and Morality*. (J. O'Brian, Ed.). Routledge Taylor & Francis Group.
- Gilbert, S. M. (2001). A Dialogue of Self and Soul: Plain Jane's Progress. In Ch. Brontë. *Jane Eyre. A Norton Critical Edition. An Authoritative Text, Context, Criticism*. (R. J. Dunn, Ed., 3rd ed.). (pp. 483- 491). Norton & Company.
- Gilbert, S. & Gubar S. (1985). *The Norton Anthology of Literature by Women. The Tradition in English*. W. W. Norton & Company.
- Gillespie, M. P. (1995). *The Picture of Dorian Gray: "What the World Thinks Me"*. Twayne Publishers. An Imprint of Simon and Schuster Macmillan.
- Gillespie, M. P. (1996). *Oscar Wilde and the Poetics of Ambiguity*. University Press of Florida.
- Gilpin, S. (2004). Afterword. In James, H. *The Portrait of a Lady* (pp. 791-798). Collector's Library.
- Girard, R. (1989). *Violence and the Sacred*. (P. Gregory, Trans.). The Johns Hopkins University Press. (Original work published 1972)
- Glover, D. (1996). *Vampires, Mummies and Liberals. Bram Stoker and the Politics of Popular Fiction*. Duke University Press.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Anchor Books- Doubleday.
- Gorgan, M. (2021). Jane Where. *Journal of Romanian Literary Studies*, 24, 1022-1032. Retrieved March 31, 2023, from <http://asociatia-alpha.ro/jrls/24-2021-Jrls-d.pdf>
- Gorgan, M. (2022). The Construction of Double Identities in Robert Louis Stevenson's The Strange Case of Dr Jekyll and Mr Hyde. In T. Popescu (Ed.). *New Insights Into the Mental Lexicon*. (pp. 152- 165). Cambridge Scholars Publishing.
- Greenblatt, S. J. (1992). *Learning to Curse: Essays in Early Modern Culture*. Routledge.
- Greenblatt, S. J. (1988). *Shakespearean Negotiations*. University of California Press.
- Guerard, A. J. (Ed.). (1963). *Hardy: A Collection of Critical Essays*. Prentice-Hall, Inc.

- Guillen, M. (2002). On Being and Becoming Isabel Archer: The Architectonic of Jamesian Method. *Revue Française d'études américaines*, 92, 112-127. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/20874850>
- Haeckel, E. (1866). *Generelle Morphologie der Organismen*. Druck und Verlag von Georg Reimer. Biodiversity Library. <https://www.biodiversitylibrary.org/item/22319#page/10/mode/1up>
- Haeckel, E. (1901). *The Riddle of the Universe at the Close of the Nineteenth Century*. (J. McCabe, Trans.). Harper & Brothers Publishers. (Original work published 1899)
- Hall, B. K. (1995). Atavisms and Atavistic Mutations. *Nature Genetics*, 10, 126-127
DOI: 10.1038/ng0695-126
- Hall, G. (2005). *Literature in Language Education*. Palgrave Macmillan.
- Hall, G. S. (1912). *Founders of Modern Psychology*. D. Appleton and Company.
- Hardy, Th. (2002). *Jude the Obscure*. *Oxford World's Classics*. (P. Ingham, Ed.). Oxford University Press. (Original work published 1895)
- Hardy, Th. (2005). *Tess of the d'Urbervilles*. (J. Grindle & S. Gatrell, Eds.). Oxford University Press. (Original work published 1891)
- Hardy, T. (2017). *The Poems of Thomas Hardy: A New Selection*. Selected and introduced by Ned Halley. Macmillan Collector's Library.
- Harman, C. (2005). *Myself and the Other Fellow: A Life of Robert Louis Stevenson*. Harper Collins Publishers.
- Harrison, F. (1882). A Few Words about the Nineteenth Century. *Fortnightly Review*, 31 (184), 411-426. Retrieved March 31, 2023, from https://archive.org/details/sim_fortnightly_1882-04-01_31_184/mode/2up
- Harrison, F. (1907). *The Philosophy of Common Sense*. Macmillan and Co., Limited.
- Harrison, F. (1927). *Selected Essays Literary and Historical*. (J. H. A. Amaranatha, Ed.). Macmillan and Co., Limited.
- Harvey, D. (1993). Class Relations, Social Justice and the Politics of Difference. In M. Keith & S. Pile (Eds.), *Place and the Politics of Identity* (pp 41-66). Routledge.

- Hatfield, G. (2010). Psychology and Philosophy. In D. Moyar (Ed.), *The Routledge Companion to Nineteenth Century Philosophy*. (pp. 522- 553). Routledge Taylor& Francis Group.
- Hawthorn, J. (1983). *Multiple Personality and the Disintegration of Literary Character: From Oliver Goldsmith to Sylvia Plath*. St. Martin's Press.
- Hayles, N. K. (1984). *The Cosmic Web Scientific Field Models and Literary Strategies in the Twentieth Century*. Cornell University Press
- Heick, T.W. (1980). From Men of Letters to Intellectuals: The Transformation of intellectual Life in Nineteenth-Century England. *Journal of British Studies*, 20(1), 158-183. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/175547>
- Heidegger, M. (1971). *Poetry, Language, Thought*. (A. Hofstadter, Trans.). Harper&Row, Publishers. (Original work published 1971).
- Heidelberger, M. (2004). *Nature from Within. Gustav Theodor Fechner and his Psychophysical Worldview*. (C. Klohr, Trans.). University of Pittsburgh Press. (Original work published 2004)
- Heilman, R. B. (1960). Charlotte Brontë, Reason and the Moon. *Nineteenth-Century Fiction*, 14(4), 283-302. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/3044261>
- Heisenberg, W. (1972). *Physics and Beyond: Encounters and Conversations*. (A. J. Pomerans, Trans.). Harper & Row Publishers. (Original work published 1971)
- Heisenberg, W. (2019). *Reality and Its Order*. (K. Kleinknecht., Ed.; M.B. Rumscheidt, N. Lukens & I. Heisenberg, Trans.). Springer. (Original work published 1925) <https://doi.org/10.1007/978-3-030-25696-8>
- Herbart, J. F. (1891). *A Text-Book in Psychology. An Attempt to Found the Science of Psychology on Experience, Metaphysics, and Mathematics*. (M. K. Smith, Trans.). D. Appleton and Company. (Original work published 1816)
- Herbart, J. F. (1908). *The Science of Education: Its General Principles Deduced from Its Aim and the Aesthetic Revelation of the World*. (M. Henry, E. Felkin, Trans.). D.C. Heath & Co. (Original work published 1806)

- Holland, M. & Hart-Davis, R. (Eds.). (2000). *The Complete Letters of Oscar Wilde*. Fourth Estate Limited.
- Holton, G. J. (1988). *Thematic Origins of Scientific Thought: Kepler to Einstein*. (Revised Ed.). Harvard University Press.
- Hornback, B. G. (1971). *The Metaphor of Chance. Vision and Technique in the Works of Thomas Hardy*. Ohio University Press.
- Horne, P. (2008). Revisitings and Revisions in the New York Edition of the Novels and Tales of Henry James. In G.W. Zacharias (Ed.), *A Companion to Henry James* (pp. 208-230). A John Wiley and Sons, Ltd., Publication.
- Houghton, W. E. (1985). *The Victorian Frame of Mind 1830-1870*. Yale University Press.
- Hughes, W. (2000). *Beyond Dracula. Bram Stoker's Fiction and its Cultural Context*. Macmillan Press Ltd.
- Hughes, W. (2009). *Bram Stoker: Dracula*. Palgrave Macmillan.
- Hundertmark, D. (2008). A Short Introduction to Anderson Localization. In P. Mörters, R. Moser, M. Penrose, H. Schwetlick & J. Zimmer (Eds.), *Analysis and Stochastics of Growth Processes and Interface Models* (pp. 194- 218). Oxford University Press.
- Intonti, V. (1996). "The Figure in the Carpet" as an Allegory of Reading. *RSA Journal*. 7, 27-36. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.aisna.net/wp-content/uploads/2019/09/7intonti.pdf>
- Jacobson, M. A. (1983). *Henry James and the Mass Market*. The University of Alabama Press.
- Jacyna, L. S. (1981). The Physiology of Mind, the Unity of Nature, and the Moral Order in Victorian Thought. *The British Journal for the History of Science*. 14(2), 109-132. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/4025943>
- Jahoda, G. (2006). Johann Friedrich Herbart: Urvater of social psychology. *History of the Human Sciences*, 19(1), 19–38. <https://doi.org/10.1177/0952695106062145>
- James, Jr. H. (1878). *French Poets and Novelists*. Macmillan and Co.

- James, Jr. H. (1881). *Washington Square. The Pension Beaurepas. A Bundle of Letters.* (Vol. II). Macmillan and Co.
- James, Jr. H. (1926). *The Letters of William James.* Longmans, Green and Co. Ltd.
- James, H. (1916). *The Figure in the Carpet.* Le Roy Phillips. (Original work published 1896)
- James, H. (1919). *The Short Stories of Henry James.* The Modern Library, Random House, Inc.
- James, H. (1948). *The Art of Fiction and Other Essays.* Oxford University Press.
- James, H. (1962). *The Art of the Novel: Critical Prefaces.* Charles Scribner's Sons Ltd. (Original work published 1934)
- James, H. (1981). *The Notebooks of Henry James.* (F. O. Matthiessen & K. B. Murdock, Eds.). The University of Chicago Press. (Original work published 1947)
- James, H. (1982). *Selected Tales.* Selected by Peter Messent and Tom Paulin. Introduction by Peter Messent. J. M. Dent & Sons, Ltd.
- James, H. (2004). *The Portrait of a Lady.* Collector's Library. (Original work published 1881)
- James, W. (1879). Are We Automata? *Mind*, 4(13), 1–22.
<https://doi.org/10.1093/mind/os-4.13.1>
- James, W. (1905). *Partial Portraits.* Macmillan and Co., Limited. (Original work published 1888)
- James, W. (1907). *Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking. Popular Lectures on Philosophy.* Longmans, Green and Co. (Original work published 1906-1907)
- James, W. (1912). *The Will to Believe and Other Essays in Popular Philosophy.* Longmans, Green, and Co. (Original work published 1896)
- James, W. (1920). *A Pluralistic Universe. Hibbert Lectures at Manchester College on the Present Situation in Philosophy.* Longmans, Green, and Co. (Original work published 1909)
- James, W. (1946). *Talks to Teachers: On Psychology.* (New Ed.). Henry Holt and Company. (Original work published 1899)

- James, W. (1950). *The Principles of Psychology. Authorized Edition in Two Unabridged Volumes Bound as One*. Dover Publications, Inc. (Original work published 1890)
- James, W. (2010). *The Varieties of Religious Experience*. Library of America Paperback Classics. (Original work published 1902)
- Jeffers, T. L. (2005). *Apprenticeships. The Bildungsroman from Goethe to Santayana*. Palgrave Macmillan.
- Jöttkandt, S. (2005). *Acting Beautifully. Henry James and the Ethical Aesthetic*. State University of New York Press.
- Jung, C. G. (1958). *Psychology and Religion: West and East*. (R.F.C. Hull, Trans.). Bollingen Series XX. Pantheon Books. (Original work published 1940)
- Kahler, E. (1973). *The Inward Turn of Narrative*. (R. & C. Winston, Trans.) Bollingen Series LXXXIII Princeton University Press. (Original work published 1973)
- Kant, I. (2004). *Metaphysical Foundations of Natural Science*. (M. Friedmann, Ed. & Trans.). Cambridge University Press. (Original work published 1786)
- Katz, P. (2015). Victorian Literature and Science: Introduction. *Critical Survey*, 27(2), 1-3.
DOI: 10.3167/cs.2015.270201
- Keen, S. (2014). *Thomas Hardy's Brains: Psychology, Neurology, and Hardy's Imagination*. The Ohio State University Press.
- Kennedy, M. (2013). The Victorian Novel and Medicine. In L. Rodensky (Ed.), *The Oxford Handbook of the Victorian Novel*. (pp. 459- 482). Oxford University Press.
- Kenyon, F. G. (1897). *The Letters of Elizabeth Barrett Browning Edited with Biographical Additions. With Portraits*. (Vol. II). Macmillan & Co. Ltd.
- Kiely, R. (2005). The Aesthetics of Adventure. In H. Bloom (Ed.), *Bloom's Modern Critical Views: Robert Louis Stevenson*. (pp. 25- 52). Chelsea House Publishers.
- Kim, A. (2009). Early Experimental Psychology. In J. Symons & P. Calvo (Eds.), *The Routledge Companion to Philosophy of Psychology* (pp. 41- 58). Routledge.

- Kincheloe, J. L. (2007). Critical Pedagogy in the Twenty-first Century: Evolution for Survival. In P. McLaren & J.L. Kincheloe (Eds.), *Critical Pedagogy: Where Are We Now?* (pp. 9- 42). Peter Lang.
- Kittler, F. A. (1990). *Discourse Networks, 1800 / 1900*. (M. Metteer & C. Cullens, Trans.). Stanford University Press.
- Knauer, E. L. (2009). Unconscious Sue? Selfishness and Manipulation in “Jude the Obscure”. *The Hardy Review*. 11(1), 41-51. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/45300363>
- Lainoff, S. (1970). Henry James’ “The Figure in the Carpet”: What is Critical Responsiveness? In J. P. Tompkins (Ed.), *Twentieth century Interpretations of The Turn of the Screw And Other Tales. A Collection of Critical Essays*. (pp. 40- 46). Prentice-Hall, Inc.
- Landerer, Ch. & Huemer, W. (2019). Johann Friedrich Herbart on Mind. In S. Lapointe (Ed.), *Philosophy of Mind in the Nineteenth Century. The History of the Philosophy of Mind*. (Vol. 5). (pp. 60-76). Routledge.
- Langbaum, R. (1979). The Dramatic Monologue: Sympathy versus Judgement. In J. F. Loucks (Ed.), *Robert Browning’s Poetry. A Norton Critical Edition. Authoritative Texts. Criticism*. (pp. 514-536). W.W. Norton & Company, Inc.
- Laurila, K. S. (1947). In Memory of Max Dessoir. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 5(2), 105-107. Retrieved March 31, 2023, from <http://www.jstor.com/stable/426279>
- Leary, D. E. (2020). William James and British Thought: Then and Now. *BJPsych Bulletin*, 44, 53-56.
DOI: 10.1192/bjb.2019.56
- Levi, O. (Ed.). (1924). The Complete Works of Friedrich Nietzsche. The First Complete and Authorized English Translation. (H. Zimmern, Trans.) (Vol. Six: *Human, All-Too-Human: A Book for Free Spirits*. Part One.). George Allen and Unwin Ltd.
- Levin, H. (1964). *The Power of Blackness: Hawthorne, Poe, Melville*. Alfred A. Knopf.

- Levine, G. (1991). *Darwin and the Novelists: Patterns of Science in Victorian Fiction*. The University of Chicago Press.
- Levine, G. (2008). *Realism, Ethics and Secularism. Essays on Victorian Literature and Science*. Cambridge University Press.
- Levine, G. (2013). The Protestant Ethic and the ‘Spirit’ of Money: Max Weber, Silas Marner, and the Victorian Novel. In L. Rodensky (Ed.), *The Oxford Handbook of the Victorian Novel*. (pp. 376-396). Oxford University Press.
- Lewes, G. H. (1874). *Problems of Life and Mind. First Series. The Foundations of a Creed*. (Vol. I). Trübner & Co., Ludgate Hill.
- Lightman, B. (Ed.) (1997). *Victorian Science in Context*. The University of Chicago Press.
- Lodge, D. (1984). *Language of fiction. Essays in Criticism and Verbal Analysis of the English Novel*. Routledge & Kegan Paul.
- Lodge, D. (1991). Tess, Nature and the Voices of Hardy (1966). In Draper, R. P. (Ed.), *Hardy: The Tragic Novels. The Return of the Native. The Mayor of Casterbridge. Tess of the d’Urbervilles. Jude the Obscure*. A Casebook (Revised Ed.). (pp. 175-190). Macmillan Press Ltd.
- Lombroso, C. (2015). *The Man of Genius*. The Project Gutenberg Ebook of *The Man of Genius*. Chuck Greif. <https://www.gutenberg.org/files/50539/50539-h/50539-h.htm>
- Lubbock, P. (Ed.). (1920a). *The Letters of Henry James*. (Vol. I). Macmillan and Co, Limited.
- Lubbock, P. (Ed.). (1920b). *The Letters of Henry James*. (Vol. II). Macmillan and Co, Limited.
- Lukács, G. (1988). *The Theory of the Novel. A Historico-Philosophical Essay on the Forms of Great Epic Literature*. (A. Bostock, Trans.). Whitstable Litho Printers Ltd. (Original work published 1916)
- Lustig, T. J. (2018). Jamesian Ghosts. Romance and History. In S. Brewster & L. Thurston. (Eds.), *The Routledge Handbook to the Ghost Story* (pp. 142-149). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Lytton, E. G. E. B. L. (1833). *England and the English*. J & J Harper. <https://archive.org/details/englandandengli03lyttgoog/page/n354/mode/2up?q=age+of+visible+transition>

- Maixner, P. (Ed.). (1981). *Robert Louis Stevenson: The Critical Heritage*. Routledge & Kegan Paul.
- Mandler, G. (1979). A Man for All Seasons? *Contemporary Psychology: A Journal of Reviews*, 24(10), 742-744. Retrieved March 31, 2023, from https://archive.org/details/sim_contemporary-psychology_1979-10_24_10/mode/2up?q=mandler&view=theater
- Mansilla, V. B. & Garner, H. (2003). Assessing Interdisciplinary Work at the Frontier: An Empirical Exploration of “Symptoms of Quality”. In Origgi, G., & Heintz C. (Moderators), *Rethinking Interdisciplinarity* [Online Seminar supported by the C. N. R. S. Project Society of Information] http://www.interdisciplinarystudiespz.org/pdf/VBM-Gardner_AssessingSymptoms_2003.pdf
- Matus, J. L. (2009). *Shock, Memory and the Unconscious in Victorian Fiction*. Cambridge University Press.
- Mason Vaughan, V. (2006). Stephen Greenblatt and the New Historicism. In J. Wolfreys (Ed.), *Modern North American Criticism and Theory*. (pp. 103- 110). Edinburgh University Press.
- Massey, I. (1976). *The Gaping Pig: Literature and Metamorphosis*. University of California Press.
- Matthiessen, F. O. (1948). *The James Family. Including Selections from the Writings of Henry James, Senior, William, Henry, & Alice James*. Alfred A. Knopf.
- Mead, M. (1970). *Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap*. Natural History Press/Doubleday & Company, Inc.
- Melton, G. (Ed.). (2001). *Encyclopedia of Occultism and Parapsychology*. (5th ed., Vol. 1: A- L). Gale Group, Inc.
- Merriam-Webster. (n.d.). Obscure. In *Merriam-Webster.com Dictionary*. Retrieved July 28, 2022, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/obscure>
- Merriam-Webster. (n.d.). Pip. In *Merriam-Webster.com Dictionary*. Retrieved April 24, 2022, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pip>
- Messent, P. (1982). Introduction. In James, H., *Selected Tales*. (pp. vii-xxxviii). J. M. Dent & Sons, Ltd.
- Micale, M. S. (Ed.). (2004). *The Mind of Modernism: Medicine, Psychology, and the Cultural Arts in Europe and America, 1880-1940*. Stanford University Press.

- Mighall, R. (2000). Introduction. In Wilde, O., *The Picture of Dorian Gray*. (pp. ix- xxxiv). Penguin Classics.
- Mighall, R. (2000). Notes. In Wilde, O., *The Picture of Dorian Gray* (pp. 231-253). Penguin Classics.
- Mill, J. S. (1997). The Spirit of the Age. In A. Ryan (Ed.), *Mill. The Spirit of the Age, On Liberty, The Subjection of Women. Texts. Commentaries*. (pp. 3- 40). W.W. Norton & Company. (Original work published 1831)
- Mill, J. S. (1873). *Dissertations and Discussions: Political, Philosophical, and Historical*. (Vol. I). Henry Holt and Company. (Original work published 1865)
- Mill, J. S. (1991). *On Liberty*. In *Focus*. (J. Gray & G. W. Smith, Eds.). Routledge. (Original work published 1859)
- Mill, J. S. (2009). *Autobiography of John Stuart Mill*. The Floating Press. (Original work published 1873)
- Moffett, A. (2004). Memory and the Crisis of Self-Begetting in Hardy's "Jude the Obscure". *Pacific Coast Philology*, 39, 86-101, Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/25474157>
- Monod, J. (1971). *Chance and Necessity. An Essay on the Natural Philosophy of Modern Biology*. (A.Wainhouse, Trans.). Alfred A. Knopf, Inc. (Original work published 1970)
- Moretti, F. (1987). *The Way of the World: The Bildungsroman in European Culture*. Verso.
- Morgentaler, G. (2000). *Dickens and Heredity When Like Begets Like*. Macmillan Press Ltd.
- Murfin, R. & Supriya, M.R. (1997). *The Bedford Glossary of Critical and Literary Terms*. Bedford Books.
- Murphy, G. (1929). *An Historical Introduction to Modern Psychology*. Harcourt, Brace and Company/ Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd.
- Nicolescu, B. (2007). *Transdisciplinaritatea. Manifest*. Junimea.
- Noble, J. A. (1886). New Novels. *The Academy*. 29(716), 55-56. Retrieved March 31, 2023, from https://archive.org/details/sim_academy-and-literature_1886-01-23_29_716/page/56/mode/2up

- Nordau, M. (1895). *Degeneration. Translated from the Second Edition of the German Work.* (5th ed.). D. Appleton and Company. (Original work published 1892- 1893)
- Oliphant, M. (1896). The Anti-Marriage League. *Blackwood's Edinburgh Magazine.* Vol. CLIX, 135-149. Retrieved March 31, 2023, from https://archive.org/details/sim_blackwoodsmagazine_189601_159_963/page/134/mode/2up?q=marriage&view=theater
- Østreng, W. (2010). *Science without Boundaries. Interdisciplinarity in Research, Society and Politics.* University Press of America.
- Oxford English. (n.d.) Critical Theory. In *Oxford English Dictionary.* Retrieved June 2, 2023, from: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/critical-theory#:~:text=critical%20theory-,noun,it%20the%20way%20it%20is
- Pater, W. (1891). A Novel by Mr. Oscar Wilde. *The Bookman, I*(2), 59-60. Retrieved March 31, 2023, from https://archive.org/details/sim_bookman_1891-11_1_2/page/58/mode/2up?q=pater
- Pater, W. (1980). *The Renaissance: Studies in Art and Poetry.* (D. L. Hill. Ed.). University of California Press. (Original work published 1893)
- Pearsall, C. D. J. (2000). The Dramatic Monologue. In J. Bristow (Ed.), *The Cambridge Companion to Victorian Poetry* (pp. 67-8). Cambridge University Press.
- Pell, N. (1977). Resistance, Rebellion and Marriage: The Economics of Jane Eyre. *Nineteenth-Century Fiction, 31*(4), 397-420. <https://doi.org/10.2307/2933083>
- Perkins Gilman, Ch. (1993). *The Yellow Wallpaper.* (Th. L. Erskine & C. L. Richards, Eds.). Rutgers University Press.
- Perry Wood, A. I. (1915). Oscar Wilde as a Critic. *North American Review.* Vol. CCII (721), 899- 909. Retrieved March 31, 2023, from https://archive.org/details/sim_north-american-review_1915-12_202_721/page/898/mode/2up
- Pettit, WM. H. (1962). Evolution. In WM. C. Irvine (Ed.), *Heresies Exposed. A Brief Critical Examination in the Light of the Holy Scriptures of some of the Prevailing Heresies and False Teachings of Today.* (8th ed.) (pp. 79- 94). Louis T. Talbot.

- Petts, J., Owens, S. & Bulkeley, H. (2008). Crossing Boundaries: Interdisciplinarity in the Context of Urban Environment. *Geoforum*, 39(2), 593–601.
DOI: 10.1016/j.geoforum.2006.02.008
- Plumacher, O. (1879). Pessimism. *Mind*, 4(13), 68–89. Retrieved March 31, 2023, from <http://www.jstor.org/stable/2246565>.
- Plumwood, V. (1993). *Feminism and the Mastery of Nature*. Routledge.
- Poovey, M. (1988). *Uneven Developments: The Ideological Work of Gender in Mid-Victorian England*. The University of Chicago Press.
- Prentiss, N. D. (1995). The Tortured Form of Jude the Obscure. *The Colby Quarterly*. 31(3), 179-193. Retrieved March 31, 2023, from <https://digitalcommons.colby.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3080&context=cq>
- Prewitt Brown, J. (2013). The Moral Scope of the English Bildungsroman. In L. Rodensky (Ed.), *The Oxford Handbook of the Victorian Novel* (pp. 663- 678). Oxford University Press.
- Punter, D. (2013). *The Literature of Terror. A History of Gothic Fictions from 1765 to the Present Day*. (Vol. 2. *The Modern Gothic*). Routledge Taylor and Francis Group.
- Purdy, R. L. & Millgate, M. (Eds.). (1978). *The Collected Letters of Thomas Hardy*. (Vol. I. 1840-1892). At the Clarendon Press.
- Putnam, H. (1995). *Pragmatism: An Open Question*.: Blackwell Publishers.
- Rank, O. (1971). *The Double. A Psychoanalytic Study*. (H. Tucker, Ch. Hill, Jr. Trans. & Ed.). The University of North Carolina Press. (Original work published 1971)
- Rawlings, P. (2005). *Henry James and the Abuse of the Past*. Palgrave Macmillan.
- Rebry, N. L. (2013). *Disintegrated Subjects: Gothic Fiction, Mental Science and the fin-de-siècle Discourse of Dissociation*. [Doctoral Dissertation, The University of British Columbia]. Open Library
<https://open.library.ubc.ca/media/download/pdf/24/1.0073632/1>
- Rescher, E. D. (1999). *The Lady or the Tiger?: The Evolving Victorian Perceptions of Education and the Private Resident Governess*. [Doctoral Dissertation, University of Toronto]. Semanticscholar.

<https://www.semanticscholar.org/paper/The-lady-or-the-tiger%2C-evolving-Victorian-of-and-Rescher/3ee8b6e7bde216cab8d8c90fd92718ab7e2cf138>

Reviews and Magazines (1890, July 5). *The Scots Observer*. IV(85). Retrieved March 31, 2023, from https://archive.org/details/sim_the-national-observer-and-british-review-of-politics_1890-07-05_4_85/page/180/mode/2up?q=dorian

Rich, A. (2001). Jane Eyre: The Temptations of a Motherless Woman. In Ch. Brontë. *Jane Eyre. A Norton Critical Edition. An Authoritative Text, Context, Criticism*. (R. J. Dunn, Ed., 3rd ed.). (pp. 469- 483). Norton & Company.

Richards, J. L. (1997). The Probable and the Possible in Early Victorian England. In B. Lightman (Ed.), *Victorian Science in Context* (pp. 51-71). The University of Chicago Press.

Richards, J. L. (2008). The Geometrical Tradition: Mathematics, Space, and Reason in Nineteenth Century. In M. J. Nye (Ed.), *The Cambridge History of Science. Vol.5: The Modern Physical and Mathematical Sciences* (pp. 449- 467). Cambridge University Press.

Rieber, W. R. (Ed.). (2012). *Encyclopedia of the History of Psychological Theories*. Springer.

Rigby, E. (1848). Vanity Fair—and Jane Eyre. *Quarterly Review*, 84(167), 153-185. Retrieved March 31, 2023, from <http://www.quarterly-review.org/classic-qr-the-original-1848-review-of-jane-eyre/>

Riley, D. (2000). *The Words of Selves: Identification, Solidarity, Irony*. Stanford University Press.

Rivkin, J. (2007). The Genius of the Unconscious: Psychoanalytic Criticism. In P. Rawlings (Ed.), *Palgrave Advances in Henry James Studies* (pp. 59-79). Palgrave Macmillan.

Rizq, R. (2018). The Figure in the Carpet: Psychoanalysis and Ways of Reading. *The American Imago; a Psychoanalytic Journal for the Arts and Sciences*. 75(4), 517-542.
DOI: 10.1353/aim.2018.0029

Robbins, R. & Wolfreys, J. (Eds.). (1996). *Victorian Identities: Social and Cultural Formations in Nineteenth-Century Literature*. Macmillan Press Ltd.

Roberts, A. (Ed.). (1997). *Robert Browning*. Oxford University Press.

Rosenzweig, S. (1943). The Ghost of Henry James: A Study in Thematic Apperception. *Character and Personality. An International Psychological Quarterly*. Vol. XII(2), 79-100.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1943.tb01949.x>

Roth, P. A. (1982). *Bram Stoker*. Twayne Publishers.

Rothfield, L. (1990). In the Secret Theatre of Home: Wilkie Collins, Sensation Narrative, and Nineteenth-Century Psychology. *Modern Philology*, 88(1), pp. 97-100. Retrieved March 31, 2023, from

<https://www.jstor.org/stable/438621>

Ruddick, N. (2007). The Fantastic Fiction of the Fin de Siècle. In G. Marshall (Ed.), *The Cambridge Companion to the Fin de Siècle* (pp. 189- 206). Cambridge University Press.

Ruse, M. (2017). *Darwinism as Religion. What Literature Tells Us About Evolution*. Oxford University Press.

Ruskin, J. (1910). *Sesame and Lilies*. George Allen & Sons.

Savage Johnson, W. (1911). *Thomas Carlyle: A Study of his Literary Apprenticeship 1814-1881*. Yale University Press.

Schapiro, J. S. (1945). Thomas Carlyle, Prophet of Fascism. *Journal of Modern History* 17(2). 97–115.

<https://doi.org/10.1086/236913>

Schelling, F. W. J. (1989). *The Philosophy of Art. Theory and History of Literature*. (D. W. Stott, Ed. & Trans.). (Vol. 58). University of Minnesota Press. (Original work published 1802- 1803)

Schick, I. C. (1999). *The Erotic Margin. Sexuality and Spatiality in Alteritist Discourse*. Verso.

Schniedermann, W. (2020). *Masculine Domination in Henry James's Novels: The Art of Concealment*. Palgrave Macmillan.

<https://doi.org/10.1007/978-3-030-44109-8>

Scofield, M. (2001). Introduction. In James, H., *Ghost Stories*. (pp. vii- xxii). Wordsworth Classics.

Scudder, V. D. (1898). *Social Ideals in English Letters*. Chautauqua Press.

Scharff, R. C. (2010). Comte's Positivist Dream, Our Post-Positivist Burden. In D. Moyer (Ed.), *The Routledge Companion to Nineteenth Century Philosophy*. (pp. 435- 466). Routledge.

- Shaw, D. W. (1979). Browning's Duke as Theatrical Producer. In J. F. Loucks (Ed.), *Robert Browning's Poetry. A Norton Critical Edition. Authoritative Texts. Criticism.* (pp. 536- 544). W.W. Norton & Company, Inc.
- Shelston, A. (Ed.) (1986). *Thomas Carlyle, Selected Writings.* Penguin Books.
- Showalter, E. (1972). Killing the Angel in the House: The Autonomy of Women Writers. *The Antioch Review*, 32(3), 339-353. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/4637559>
- Showalter, E. (1985). *The Female Malady. Women, Madness and English Culture, 1830-1980.* Penguin Books.
- Shuttleworth, S. (1986). Fairy Tale or Science? Physiological Psychology in Silas Marner. In L. J. Jordanova (Ed.), *Languages of Nature. Critical Essays on Science and Literature* (pp. 244- 288). Free Association Books.
- Shuttleworth, S. (1996). *Charlotte Brontë and Victorian Psychology.* Cambridge University Press.
- Siegel, K. (2006). *Introduction to Modern Literary Theory. Literary Trends and Influences.* Kristisiegel. <http://www.kristisiegel.com/theory.htm>
- Singh, S. M. & Chakrabarti, S. (2008). A Study in Dualism: The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde. *Indian Journal of Psychiatry.* 50(3), 221-223.
DOI: 10.4103/0019-5545.43624
- Small, H. (2004). Science, Liberalism, and the Ethics of Belief: The Contemporary Review in 1877. In G. Cantor & S. Shuttleworth (Eds.), *Science Serialized. Representation of the Sciences in Nineteenth-Century Periodicals* (pp. 239-257). The MIT Press.
- Smith, A. C. (Ed.). (1912). *Selections from Huxley.* Henry Holt and Company.
- Snyder, L. J. (2006). *Reforming Philosophy. A Victorian Debate on Science and Society.* The University of Chicago Press.
- Spencer, H. (1873). *The Principles of Psychology.* (Vol. I). Appleton and Company. (Original work published 1855)
- Spencer, H. (1873a). *The Principles of Psychology.* (Vol. II). D. Appleton and Company. (Original work published 1855)

- Spencer, H. (1873b). *The Study of Sociology*. Henry S. King & Co. (Original work published 1872)
- Spencer, H. (1892). *Social Statics, Abridged and Revised; Together with the Man Versus the State*. Williams and Norgate. (Original work published 1851)
- Spencer, H. (2009). *First Principles*. Cambridge University Press. (Original work published 1862)
- Stevenson, R. L. (2002). *The Strange Case of Dr Jekyll and Mr Hyde and Other Tales of Terror*. (R. Mighall, Ed.). Penguin Classics. (Original work published 1886)
- Stevenson, R. L. (2010). *The Works of Robert Louis Stevenson - Swanston Ed. (Vol. 16)*. (A. Lang, Ed.). Chatto and Windus in Association with Cassell and Company Limited: William Heinemann and Longmans Green and Company. <https://www.gutenberg.org/files/30990/30990-h/30990-h.htm#page177>
- Stiles, A. (2012). *Popular Fiction and Brain Science in the Late Nineteenth Century*. Cambridge University Press.
- Stone, D. D. (1972). *Novelists in a Changing World*. Harvard University Press.
- Stone, M. (1995). *Women Writers. Elizabeth Barrett Browning*. Macmillan Education.
- Sumner, R. (1986). *Thomas Hardy: Psychological Novelist*. The Macmillan Press Ltd.
- Swearingen, R. G. (1980). *The Prose Writings of Robert Louis Stevenson: A Guide*. The Macmillan Press Ltd.
- Tanner, T. (1989). *Henry James: The Writer and his Work*. The University of Massachusetts Press.
- Tanner, T. (1991). Colour and Movement in *Tess of the d'Urbervilles* (1968). In R. P. Draper (Ed.), *Hardy: The Tragic Novels. The Return of the Native. The Mayor of Casterbridge. Tess of the d'Urbervilles. Jude the Obscure. A Casebook*. (Revised ed., pp. 190- 215). Macmillan Press Ltd.
- Thomas, R. R. (1986). In the Company of Strangers: Absent Voices in Stevenson's *Dr. Jekyll and Mr. Hyde* and Beckett's Company. *Modern Fiction Studies*, 32(2), 157-173. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/26281740>
- Thurley, G. (1975). *The Psychology of Hardy's Novels: The Nervous and the Statuesque*. University of Queensland Press.
- Todorov, T. (1971). *Poétique de la Prose*. Éditions du Seuil.

- Topham, J. R. (2004). Science, Natural Theology, and the Practice of Christian Piety in Early-Nineteenth-Century Religious Magazines. In G. Cantor & S. Shuttleworth (Eds.), *Science Serialized. Representation of the Sciences in Nineteenth-Century Periodicals* (pp. 37-66). The MIT Press.
- Tupan, M. A. (2009). *Modernismul și psihologia: încercare de epistemologie literară*. Editura Academiei Române.
- Tupan, M. A. (2010a). *Literary Discourses of the New Physics. With an introduction by Marin Cilea*. Editura Universității din București.
- Tupan, M. A. (2010b). *Teoria și Practica Literaturii la Început de Mileniu*. Contemporanul.
- Tupan, M. A. (2012). Le Chevalier C. Auguste Dupin and Mr. Bucket: Mid-Nineteenth-Century Intimations of the Thought-Police. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. Vol. IV(1). 9-21. Retrieved March 31, 2023, from <http://rupkatha.com/le-chevalier-c-auguste-dupin-and-mr-bucket>
- Tupan, M. A. (2015a). Dracula and the Topos of Mirror Civilizations. *Romanian Review of Political Sciences and International Relations*, XII(1), 91-99. Retrieved March 31, 2023, from https://www.academia.edu/78422266/Dracula_and_the_Topos_of_Mirror_Civilizations
- Tupan, M. A. (2015b). The Fourth Paradigm of Interdisciplinarity and Integrated Teaching. *The International Journal of Learner Diversity and Identities*, 22(4), 29-41.
DOI: 10.18848/2327-0128/CGP/v22i04/48598
- Tupan, M. A. (2016). *The Kantian Legacy of Late Modernity*. Cambridge Scholars Publishing.
- Tupan, M. A. (2023). *Phenomenology and Cultural Difference in High Modernism*. Cambridge Scholars Publishing.
- Tymms, R. (1949). *Doubles in Literary Psychology*. Bowes & Bowes.
- Vaid, K. B. (1964). *Technique in the Tales of Henry James*. Harvard University Press.
- Valsiner, J. (2012). *A Guided Science. History of Psychology in the Mirror of Its Making*. Transaction Publishers.
- Vanden Bossche, C. R. (Ed.). (2002). *The Norman and Charlotte Strouse Edition of the Writings of Thomas Carlyle Historical Essays*. University of California Press.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2007). *The APA Dictionary of Psychology*. American Psychological Association.

- Veeder, W. (2005). Children of the Night: Stevenson and Patriarchy. In H. Bloom (Ed.). *Bloom's Modern Critical Views: Robert Louis Stevenson*. (pp. 103- 158). Chelsea House Publishers.
- Vladiv- Globber, S. M. (2019). *Dostoevsky and the Realists: Dickens, Flaubert, Tolstoy*. Peter Lang.
- Wagenknecht, E. (1984). *The Tales of Henry James*. Frederick Ungar Publishing Co.
- Waldoff, L. (1990). Psychological Determinism in *Tess of the d'Urbervilles*. In. D. Kramer (Ed.), *Critical Approaches to the Fiction of Thomas Hardy* (pp. 135-154). The Macmillan Press Ltd.
- Wall, G. (1984). 'Different from Writing': Dracula in 1897. *Literature and History*, X (1), 15-23.
Retrieved March 31, 2023, from
<https://www.proquest.com/openview/86afada79ed703737ff98728345adc9a/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1818212>
- Walsh, R. T. G., Teo, Th. & Baydala, A. (2014). *A Critical History and Philosophy of Psychology: Diversity of Context, Thought, and Practice*. Cambridge University Press.
- Ward, H. M. (2015). *Psychosexualism in Victorian Literature: A Psychoanalysis of Jane Eyre and Dracula*. [Master's Thesis- partial fulfilment]. Marshall University.
<https://mds.marshall.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1962&context=etd>
- Watkins, G. (1987). *Dickens in Search of Himself*. Macmillan Press.
- West, R. (1916). *Henry James*. Henry Holt and Company.
- Whewell, W. (1847). *The Philosophy of the Inductive Sciences, Founded Upon Their History*.
https://archive.org/details/bub_gb_um85AAAACAAJ/page/n3/mode/2up?q=Class+of+science
s
- Whewell, W. (1857a). *The History of the Inductive Sciences from the Earliest to the Present Times*. (3rd ed., vol. I) John W. Parker and Son, West Strand. (Original work published 1837)
- Whewell, W. (1857b). *The History of the Inductive Sciences from the Earliest to the Present Times*. (3rd ed.). (Vol. III). John W. Parker and Son, West Strand. (Original work published 1837)
- Whitehead, A. N. (1968). *Modes of Thought*. The Free Press.
- Wickens, G. G. (1981). Literature and Science: Hardy's Response to Mill, Huxley and Darwin. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, 14(3), 63-79. Retrieved March 31, 2023, from
<https://www.jstor.org/stable/24780673>
- Wilde, O. (1905). *De Profundis*. Methuen & Co, Ltd. (Original work published 1905)

- Wilde, O. (1975). *Plays, Prose Writings and Poems*. Everyman's Library.
- Wilde, O. (2000). *The Picture of Dorian Gray*. (R. Mighall, Ed.). Penguin Classics. (Original work published 1890)
- Wilde, O. (2001). *The Soul of Man under Socialism and Selected Critical Prose*. (L. Dowling, Ed.). <https://book4you.org/book/21894335/c02c76>
- Wolffram, H. (2012). "An Object of Vulgar Curiosity": Legitimizing Medical Hypnosis in Imperial Germany. *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*, 67(1), 149-176. Retrieved March 31, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/24631883?seq=1>
- Wolfreys, J. (2002). *Introducing Criticism at the 21st Century*. Edinburgh University Press.
- Wolfreys, J. (2004). *Critical Keywords in the Literary and Cultural Theory*. Palgrave Macmillan.
- Wolfreys, J., Robbins, R. & Womack, K. (2006). *Key Concepts in Literary Theory*. (2nd ed.). Edinburgh University Press.
- Womack, K. (2006). Ethical Criticism. In J. Wolfreys (Ed.), *Modern North American Criticism and Theory. A Critical Guide*. (pp. 167- 175). Edinburgh University Press.
- Wong, A. (2015). *Protofeminist Women in Bronte's Jane Eyre and Braddon's Lady Audley's Secret*. [Master's Thesis- partial fulfilment]. City University of New York. https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1353&context=cc_etds_theses
- Woolf, V. (1935). *A Room of One's Own*. The Hogarth Press. . (Original work published 1929)
- Wright, W. F. (1967). *The Shaping of the Dynasts: A Study in Thomas Hardy*. University of Nebraska Press.
- Wundt, W. (1897). *Outlines of Psychology*. (Ch. H. Judd & W. Wundt, Trans). Wilhelm Engelmann/ William & Norgate/ Gustav E. Stechert. (Original work published 1897)
- Wundt, W.M. (1904). *Principles of Physiological Psychology*. (E. B. Titchener, Trans.). Swan Sonnenschein & Co. Lim./ The Macmillan Co. (Original work published 1902)
- Wyhe, J. V. (Ed.). (2002). *The Complete Work of Charles Darwin Online*. Darwin Online. <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?pageseq=117&itemID=CUL-DAR125.-&viewtype=side>
- Yeo, R. (2003). *Defining Science: William Whewell, Natural Knowledge, and Public Debate in Early Victorian Britain*. Cambridge University Press.